

บทที่ 2

ข้อเขียน ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลักษณะพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นปฏิกริยาสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่บุคคลมีต่อผู้อื่น ซึ่งพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเกิดจากองค์ประกอบหลายประการ ในบทนี้ผู้วิจัยจะเสนอข้อเขียน ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อความเข้าใจพื้นฐานโดยเสนอในรายละเอียดตามลำดับคือ ประวัติและหน้าที่ของศึกษานิเทศก์อำเภอ คุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ พฤติกรรมมนุษย์ สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์ องค์ประกอบของพฤติกรรมมนุษย์ ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวัติและหน้าที่ของศึกษานิเทศก์อำเภอ

ประวัติตำแหน่งของศึกษานิเทศก์อำเภอ

ศึกษานิเทศก์อำเภอหรือศึกษานิเทศก์ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ ซึ่งทำหน้าที่นี้เทศ ให้ความช่วยเหลือโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอทั่วประเทศ ได้เริ่มมีขึ้นตามระเบียบกระทรวง-ศึกษาธิการว่าด้วยศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2524 ประกาศเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524 ให้ศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีหน่วยงานปฏิบัติดังนี้

1. หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
2. หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดและกรุงเทพมหานคร
3. งานนิเทศการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ

ซึ่งต่อมาสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เปิดสอบคัดเลือกตำแหน่งศึกษานิเทศก์อำเภอ หรือกิ่งอำเภอ ขึ้นทุกอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ เพื่อรับผิดชอบงานนิเทศการศึกษา ในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอนั้น ๆ และได้บรรจุแต่งตั้ง

ศึกษานิเทศก์อำเภอหรือกิ่งอำเภอ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2525 (กรีช วัชระ 2525 : 5) และในปลายปี พ.ศ. 2527 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดให้มีตำแหน่งศึกษานิเทศก์อำเภอและกิ่งอำเภอ เพิ่มขึ้นอำเภอละ 2-4 คน ตามขนาดอำเภอ รวมนักศึกษานิเทศก์อำเภอและกิ่งอำเภอทั้งสิ้น 2,434 อัตรา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2531 : 20)

หน้าที่ของศึกษานิเทศก์อำเภอและกิ่งอำเภอ

งานนิเทศการศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ มีหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1. ร่วมวางแผนและดำเนินการนิเทศ แนะนำ แก้ไข ปรับปรุง และติดตามผลการปฏิบัติงานกลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน ให้บังเกิดผลตามมาตรฐานทางวิชาการ และงานโครงการสนับสนุน ส่งเสริมกิจกรรมนักเรียนเป็นพิเศษ ในเรื่องอนามัยโรงเรียน สุขศึกษา สายการศึกษา ลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี กีฬา จริยธรรม วัฒนธรรม และอื่น ๆ
2. เป็นวิทยากรการประชุม อบรม สัมมนาทางวิชาการ ตามความต้องการของกลุ่มโรงเรียน
3. ส่งเสริมให้โรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนนิเทศการศึกษาได้
4. ส่งเสริมการทดลอง ค้นคว้า เกี่ยวกับการเรียนการสอน และการใช้นวัตกรรมทางการศึกษา
5. รวบรวมข้อมูลและสถิติทางการศึกษาของสถานศึกษาในอำเภอหรือกิ่งอำเภอให้เป็นปัจจุบัน
6. วางแผนพัฒนาการศึกษาของอำเภอหรือกิ่งอำเภอ
7. ประสานงานวิชาการระหว่างโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน จังหวัด
8. ร่วมมือในงานวิจัยและส่งเสริมการนำผลการวิจัยไปใช้ในโรงเรียน
9. เสนอแนะการจัดตั้งงบประมาณและจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาของอำเภอและกิ่งอำเภอ
10. ศึกษาเพื่อเสนอแนะการจัดตั้ง รวม หรือ เลิกกลุ่มโรงเรียนภายในอำเภอและกิ่งอำเภอ

11. ปฏิบัติงานเลขานุการคณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ
12. ปฏิบัติงานโครงการพิเศษ
13. ปฏิบัติงานวิชาการอื่น ตามที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2524 : ก-ง)

แต่เนื่องจากการนิเทศการศึกษาประสบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มาตลอดจนทำให้มีผลถึงคุณภาพการประถมศึกษาไม่บรรลุผลเท่าที่ควร สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้ปรับปรุงบทบาท ภารกิจ และหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ทุกระดับ และจัดองค์กรของหน่วยศึกษานิเทศก์ ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล สอดคล้องกับนโยบายเร่งรัดคุณภาพการประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, หน่วยศึกษานิเทศก์ 2531 : 2) โดยการจัดองค์กรการนิเทศ และภารกิจ หน้าที่ของศึกษานิเทศก์ ที่ปรับปรุงใหม่นี้ให้ถือปฏิบัติตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2531 เป็นต้นไป กล่าวคือ ศึกษานิเทศก์สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมีภารกิจในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา โดยมีงานที่ต้องปฏิบัติดังนี้คือ งานนิเทศการศึกษา งานพัฒนาการเรียนการสอน งานวิเคราะห์วิจัยและประเมินผล งานนโยบายและแผน งานบริการทางการศึกษา และงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, หน่วยศึกษานิเทศก์ 2531 : 5)

ส่วนภารกิจของศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ กำหนดดังนี้

1. งานนิเทศการศึกษา ได้แก่ นิเทศงานหลักสูตรและการเรียนการสอน การบริหารวิชาการ การนิเทศโครงการ และพัฒนาการนิเทศในด้านบุคลากรวิธีการ ตลอดจนสื่อและ เครื่องมือการนิเทศ
2. งานพัฒนาการเรียนการสอน ได้แก่ การประชุมอบรมสัมมนา เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน การศึกษาค้นคว้า พัฒนาสื่อการเรียนการสอน การผลิตและเผยแพร่ เอกสารทางวิชาการ คู่มือครู สื่อการเรียนการสอน

3. งานวิเคราะห์วิจัยและประเมินผล ได้แก่ งานทดสอบประเมินผล
คุณภาพทางการศึกษา งานมาตรฐานทางการศึกษา งานวิเคราะห์วิจัยทางการศึกษา และ
การเผยแพร่ผลการวิเคราะห์วิจัย

4. งานนโยบายและแผน ได้แก่ การทำสถิติข้อมูลและสารสนเทศ
การศึกษา การทำนโยบายและแผน การติดตามรายงานผลการดำเนินงานตามนโยบายและ
แผน

5. งานบริการทางการศึกษา ได้แก่ งานศูนย์วิชาการ งานนวัตกรรม
และเทคโนโลยีทางการศึกษา งานห้องสมุดและมุมหนังสือ งานแนะแนว งานเผยแพร่
ข่าวสารทางวิชาการแก่หน่วยงานทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6. งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา (สำนักงานคณะกรรมการ-
การประถมศึกษาแห่งชาติ, หน่วยศึกษานิเทศก์ 2531 : 8-9)

คุณลักษณะของศึกษานิเทศก์

กรินน์ (Gwynn 1961 : 27- 3) ได้กล่าวว่า ศึกษานิเทศก์ควรมีลักษณะ
ดังต่อไปนี้

1. มีความเข้าใจเด็กและครู
2. มีความเชี่ยวชาญในการใช้วัสดุการสอน
3. มีมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. มีความรู้เชี่ยวชาญในวิธีสอนต่าง ๆ และมีศิลป์ในการถ่ายทอดดี
5. เป็นผู้ประสานงานดี
6. มีความรู้ในทางวัดผลและประเมินผลการศึกษา
7. รู้จักส่งเสริมและสนับสนุน หรือกระตุ้นให้ผู้อื่นทำงาน
8. มีความเป็นกันเองเกี่ยวกับผู้ที่เกี่ยวข้อง
9. มีความรู้ในการวางแผน การปรับปรุงหลักสูตร และการวิจัยเกี่ยวกับ

หลักสูตรการเรียนการสอนเป็นอย่างดี

10. มีความคุ้นเคยกับระบบการบริหารโรงเรียน กับครู นักเรียน และ
ประชาชนในท้องถิ่น

ลอนสเดล (Lonsdale 1976 : 204-205) ได้วิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับ
คุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ พบว่า ศึกษานิเทศก์ควรมีลักษณะ ดังนี้

1. มีความรู้ดี เช่น ด้านการสอน ด้านจิตวิทยา และการถ่ายทอด
2. มีความอดทน
3. มีมนุษยสัมพันธ์ดี
4. เข้ากับผู้อื่นได้
5. รู้จักปรับปรุงตนเอง

สเปียร์ (Spears 1953 : 163-165) ได้ทำการวิจัย และเสนอแนะว่า
ศึกษานิเทศก์ควรมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. มีความจริงใจต่อบุคคลอื่น
2. มีความยุติธรรม
3. เข้าพบปะติดต่อง่าย
4. ยอมรับนับถือบุคคลอื่น
5. มีความถ่อมตน
6. มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
7. มีความ เป็นผู้นำ
8. มีทักษะต่าง ๆ เหมือนอย่างครู
9. มีความรู้ทางจิตวิทยาทางการศึกษา
10. มีความซื่อสัตย์สุจริต
11. รู้สึกสนุกในการทำงานในหน้าที่
12. มีจิตใจกว้าง
13. เป็นนักฟังที่ดี
14. มีเจตนาดีในอันที่จะช่วยเหลือผู้อื่น

สำหรับ สุรินทร์ สรสิริ (2508 : 79) ได้ค้นคว้า และแสดงความคิดเห็น
เอาไว้ว่า ผู้ที่จะเป็นศึกษานิเทศก์ควรมีลักษณะ ดังนี้

1. มีความคิดสร้างสรรค์
2. มีความเชื่อมั่นของตนเอง
3. มีความเข้าใจในกระบวนการหมู่พวก
4. มีไหวพริบดี
5. มีวาจาอ่อนหวาน
6. มีเหตุผล
7. มีความคิดริเริ่ม และควรมีทักษะ ดังต่อไปนี้
  - 7.1 ทักษะในการเป็นผู้นำ
  - 7.2 ทักษะในการทำให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
  - 7.3 ทักษะในกระบวนการหมู่พวก
  - 7.4 ทักษะในการบริหารบุคคล
  - 7.5 ทักษะในการประเมินผล

ยุพิน พิพิธกุล (2522 : 7-8) เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้กล่าวถึงคุณสมบัติด้านบุคลิกลักษณะของผู้นี้เทศไว้ดังนี้

1. มีบุคลิกภาพดี
2. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
3. มีความรับผิดชอบ
4. มีอารมณ์ขัน อารมณ์มั่นคง
5. ทำงานมีระเบียบ มีความคิดสร้างสรรค์
6. เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว
7. มีวาทศิลป์ รื่น เรืองเสมอ
8. กิริยามารยาทมีนวล อ่อนน้อมถ่อมตัว
9. เป็นนักประชาธิปไตย
10. มีมนุษยสัมพันธ์
11. เป็นผู้นำที่ดี
12. สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นได้ดี
13. ขวนขวายหาความรู้ใหม่เสมอ

สังกัด อุทรานนท์ (2529 : 44-45) ได้รวบรวมคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ จากงานวิจัยของ วิจิตร อนวัชพันธ์ (2520) สำราญ ชวนวัน (2523) วีระชาติ นักสอน (2524) และสุจินต์ ต้นเจริญ (2524) ไว้ดังนี้

1. ด้านลักษณะส่วนตัว ผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นศึกษานิเทศก์ ควรจะเป็นคน ที่มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีความมั่นใจในตนเอง มีความอดทน กระฉับกระเฉง ว่องไว เป็นคนเปิดเผย ไม่เย่อหยิ่ง และมีมนุษยสัมพันธ์ดี

2. ด้านความรู้ความสามารถ ผู้ที่เป็นศึกษานิเทศก์ ควรเป็นผู้มีความรู้ใน ระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ มีเทคนิคในการพูด มีความ สามารถในการสาธิตการสอน มีความสามารถทางด้านประเมินผล และวิจัย

3. ด้านการแสดงออกทางพฤติกรรม ผู้ที่จะเป็นศึกษานิเทศก์ ควรมีความ เป็นประชาธิปไตย มีความยุติธรรม มีคุณธรรม ประพฤติดี รู้จักประมาณตน มองโลกในแง่ดี เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักการยกย่องชมเชยผู้ที่ทำดี

4. ด้านความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ผู้ที่เป็นศึกษานิเทศก์จะต้องเป็นคนตรงต่อ เวลา มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความตั้งใจจริงในการทำงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2524 : ง-จ) ได้ กำหนดคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งของศึกษานิเทศก์ในสังกัดไว้ดังนี้

ข้อ 6. ศึกษานิเทศก์สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ต้องมีคุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่งตามที่ ก.ค. กำหนด และมีคุณสมบัติอื่นดังต่อไปนี้

ก. มีความรู้ ความเข้าใจในกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการการประถมศึกษา กฎหมายว่าด้วยประถมศึกษา กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครู กฎหมายว่าด้วยครู กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับอื่นที่ใช้ในการปฏิบัติงาน และระบบการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ข. มีความรู้และทักษะในกลุ่มประสบการณ์ตามหลักสูตรประถมศึกษาแห่งชาติ หรืองานที่จะต้องรับผิดชอบ

- ค. มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนา การศึกษาระดับปัจจุบัน
- ง. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบันในด้านการเมือง การ ปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งของประเทศไทย
- จ. มีความสามารถในการติดต่อประสานงาน และทำงานร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง
- ฉ. มีบุคลิกลักษณะดี เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำทางวิชาการและการบริหาร การศึกษาได้
- ช. มีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างแก่ครูได้
- ซ. มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการนิเทศการศึกษาและเจตคติที่ดีต่องาน นิเทศการศึกษา .
- ฅ. มีความสามารถในการทำแผน ควบคุม ตรวจสอบ ให้คำปรึกษาแนะนำ และเสนอแนะวิธีการแก้ไขปรับปรุงการปฏิบัติงานที่อยู่ในความรับผิดชอบ

สรุปได้ว่า ลักษณะของศึกษานิเทศก์ ตามทรรศนะของนักการศึกษาไทยและ ต่างประเทศ ไม่ค่อยแตกต่างกันมากนัก นั่นคือลักษณะของศึกษานิเทศก์ย่อมต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถรอบด้าน มีทักษะในการทำงาน มีบุคลิกดี มีมนุษยสัมพันธ์

พฤติกรรมมนุษย์

ความหมายของพฤติกรรม

ชัยพร วิชชาวุธ (2519 : 3) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมมนุษย์ไว้ว่า หมายถึง การกระทำของมนุษย์ การกระทำทุกอย่างของมนุษย์ไม่ว่าการกระทำนั้นผู้กระทำจะ ทำโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว และไม่ว่าคนอื่นจะสังเกตการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตาม การพูด การเดิน การกระพริบตา การได้ยิน การเข้าใจ การรู้สึกโกรธ การคิด ฯลฯ ต่าง เป็นพฤติกรรมทั้งสิ้น

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2526 : 3) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พฤติกรรม หมายถึง สิ่งที่ถูกคนกระทำ แสดงออก ตอบสนอง หรือได้ตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสถานการณ์ใด

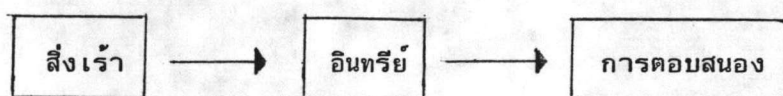
สถานการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยินได้ ได้จับได้ อีกทั้งวัดได้ตรงกัน ด้วย เครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัย ไม่ว่าจะการแสดงออก หรือการตอบสนองนั้นจะเกิดขึ้นภายใน หรือภายนอกร่างกายก็ตาม เช่น การร้องไห้ การกิน การวิ่ง การอ่านหนังสือ การเดินของ ชีพจร การเต้นของหัวใจ การกระตุกของกล้ามเนื้อ เป็นต้น

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520 : 6) ได้ให้ความหมายว่า พฤติกรรม หมายถึง กิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์กระทำ ไม่ว่าจะสิ่งนั้นจะสังเกตได้หรือไม่ เช่น การทำงานของหัวใจ การทำงานของกล้ามเนื้อ การเดิน การพูด การคิด ความรู้สึก ความชอบ ความพอใจ เป็นต้น

ธรรมรส โชติกุญชร (2519 : 43) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมคือ การแสดงออกซึ่งความต้องการของคน

อุทัย หิรัญโต (2520 : 272) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า การเคลื่อนไหวของอินทรีย์ทุกอย่างที่ปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรม ต้องมีมูลเจตนา หรือแรงจูงใจ

สรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำของมนุษย์ทั้งที่สังเกตเห็นได้ และไม่ได้ ซึ่งเกิดจากความต้องการที่เป็นแรงผลักดัน เพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้า ที่มาเร้าอินทรีย์ ซึ่งอินทรีย์ก็จะเกิดการตอบสนองด้วยอาการ กระทำ หรือกิริยาอาการที่แสดงออกทางร่างกาย กล้ามเนื้อ สมอง อารมณ์ ความคิด และความรู้สึก ดังภาพ

ประเภทของพฤติกรรม

Watson (อ้างถึงใน ธรรมรส โชติกุญชร 2524 : 384) ได้แบ่งพฤติกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมเปิดเผย คือ พฤติกรรมหรือการกระทำที่สามารถเห็นได้ ได้แก่ การแสดงท่าทาง การพูด ตลอดจนการให้สัญลักษณ์ต่าง ๆ รวมความว่าพฤติกรรมเปิดเผย เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกโดยการกระทำ

2. พฤติกรรมปกปิด เป็นพฤติกรรมที่ไม่สามารถจะสังเกตเห็นได้ ได้แก่
ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติ

Lewin (อ้างถึงใน วินิจ เกตุขำ และคมเพชร ฉัตรศุภกุล 2522 :
28-29) จำแนกพฤติกรรมของบุคคลไว้ 2 ระดับ คือ

1. ระดับพฤติกรรมที่อยู่ภายใน (Genotypic Level) กระแสความรู้สึก
อย่างหนึ่งที่อยู่ภายใน ยากที่จะเรียนรู้หรือสังเกตเห็นได้ เป็นพวกความรู้สึกนึกคิดหรืออารมณ์
เช่น เกลียด รัก ชอบ พอใจ ไม่พอใจ โกรธ เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมนี้ยังไม่แสดงออก
มาอาจเรียกว่าเป็นพฤติกรรมที่มองไม่เห็น หรือมองเห็นได้ยาก

2. ระดับของพฤติกรรมภายนอก (Phenotypic Level) เป็นพฤติกรรม
ที่สามารถมองเห็นหรือแสดงออกมามาก่อน เป็นการแสดงออกทางกาย วาจา กริยา
ท่าทาง เช่น ถ้าไม่ชอบก็พูดคัดค้าน ถ้าพอใจก็ยกมือสนับสนุน ถ้าโกรธก็ทุบโต๊ะ หรือลุกยืน
ขึ้นหน้า เป็นต้น พฤติกรรมอย่างนี้อาจเรียกว่า พฤติกรรมที่มองเห็นหรือสังเกตได้ (Overt
Behavior)

พัทยา สายชู (2522 : 37) กล่าวว่า ลักษณะอาการของการกระทำที่
ปรากฏให้รู้เห็น สังเกตได้นั้นเป็นผลเนื่องมาจากพฤติกรรมภายในของระบบประสาท และ
ต่อมแกลนด์ กล้ามเนื้อ ซึ่งมองเห็นไม่ได้จากภายนอก แต่พฤติกรรมภายในนี้ทำให้ปรากฏมี
พฤติกรรมภายนอกได้

สรุปได้ว่า พฤติกรรมทั้งสองนี้ แยกกันไม่ออกมักจะเกิดขึ้นควบคู่กันไปโดย
พฤติกรรมภายใน เช่น ความรู้สึก นึกคิด หรืออารมณ์ จะเกิดขึ้นมาก่อนแล้วเป็นแรงผลักดัน
ให้บุคคลแสดงพฤติกรรมภายนอกออกมาทาง กาย วาจา

สาเหตุการเกิดพฤติกรรม

ในการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ ได้มีนักจิตวิทยาากลุ่มต่าง ๆ เสนอทฤษฎีการเกิด
พฤติกรรมมนุษย์ไว้หลายทฤษฎี ดังที่ สิทธิโชค วรานุสันติกุล (2528 : 1-4) ได้เสนอ
ทัศนะต่าง ๆ เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องกำเนิดพฤติกรรมไว้ 3 ประเภท ดังนี้

ประเภทแรก พวกที่มีความเชื่อว่าพฤติกรรมมนุษย์นั้นเกิดมาจากภายในตัวของมนุษย์เอง กล่าวคือ ใจ (mind) นี้เองที่เป็นต้นกำเนิดของพฤติกรรม การอธิบายว่าพฤติกรรมเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ในทัศนะนี้จึงเป็นการพยายามอ้างเอาความคิดรวบยอดที่เป็นเรื่องจิตใจมาอธิบาย เช่น เพลโต (Plato) และเดการ์ต (Descarte) ซึ่งมีความเชื่อว่าความคิดภายใน (Innate Ideas) ซึ่งผูกติดอยู่กับจิต เป็นตัวที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการแสดงพฤติกรรม ประสบการณ์ภายนอกอินทรีย์นั้นไม่มีจริง ที่มีจริงคือ จิต ความคิด เช่นนี้มีอิทธิพลต่อนักจิตวิทยาในยุคหลัง ๆ มาก เช่น ฟรอยด์ (Freud) อ้างว่ามนุษย์มีพลังงานอันเกิดจากสัญชาตญาณแห่งความต้องการมีชีวิตอยู่และสัญชาตญาณแห่งความตาย พลังงานนี้จะผลักดันให้เกิดโครงสร้างของชีวิต 3 ประเภท ได้แก่ อิด (Id) คือความต้องการทั้งหลาย อีโก้ (Ego) คือ จิตรู้สำนึกว่าจะสามารถทำพฤติกรรมตอบสนองความต้องการที่เกิดจากอิดได้แค่ไหนตามกฎเกณฑ์ของสังคม และซูเปอร์อีโก้ (Superego) คือ จิตในระดับสูงที่เป็นตัวจูงใจให้มนุษย์ทำความดี ให้มีจริยธรรมและคุณธรรม

ในแวดวงของนักจิตวิทยาอื่น นอกจากฟรอยด์และนักจิตวิเคราะห์คนอื่น ๆ ที่มีทัศนะอยู่ในแนวนี้แล้ว ปัจจุบันยังมีความเคลื่อนไหวของนักจิตวิทยาสกุลมนุษยนิยม (Humanist) อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในทัศนะนี้ด้วย กล่าวคือนักมนุษยนิยมมีความเห็นว่ามนุษย์ควรมีเสรีภาพในการเลือกแสดงพฤติกรรมโดยปราศจากการควบคุมแล้วมนุษย์จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองได้สมบูรณ์ โดยนัยนี้มนุษยนิยมจึงเชื่อว่า พฤติกรรมเกิดขึ้นจากความต้องการภายในของมนุษย์เอง มนุษย์มิได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมแต่อย่างใด เพราะเหตุที่ว่ามนุษย์มีความสามารถที่จะเลือกโต้ตอบกับสภาพแวดล้อมตามความปรารถนาของตนเอง

ประเภทที่สอง พวกที่มีทัศนะว่ามนุษย์เกิดมาแล้วตกอยู่ภายใต้การควบคุมของสภาพแวดล้อม อริสโตเติล (Aristotle) เป็นผู้ที่เริ่มประกาศความเชื่อนี้ ต่อมาความคิดเช่นนี้กลับมามีอิทธิพลอีกในยุคของจอห์น ล็อก (John Lock) เบิร์คลี (Berkley) และอีกหลายคนซึ่งเชื่อว่าประสบการณ์ของมนุษย์ต่างหากที่ทำให้คนเราเกิดการเรียนรู้ที่จะกระทำพฤติกรรม เมื่อเกิดมานั้นมนุษย์มิได้มีความรู้ติดตัวมาแต่อย่างใด ล้วนแล้วแต่ต้องเรียนรู้ภายหลังจากเกิดมาแล้วทั้งสิ้น ต่อเมื่อได้มีประสบการณ์แล้วจึงจะเรียนรู้และจดจำประสบการณ์นั้น เอาไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการแสดงพฤติกรรมในอนาคตต่อไป

สำหรับนักจิตวิทยาในยุคใหม่นี้ นักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม (Behaviorist) มีบทบาทเด่นชัดมากในการเป็นผู้นำของแนวคิดนี้ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำของกลุ่มนี้ได้แก่ สกินเนอร์ (Skinner) บุคคลผู้นี้ได้เขียนหนังสือหลายเล่มที่ชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมมนุษย์ถูกควบคุมโดยเงื่อนไขของการเสริมแรงและเงื่อนไขแห่งการลงโทษ และโดยเหตุนี้เองมนุษย์จึงไม่มีเสรีภาพแต่ประการใด เสรีภาพที่เราพูดกันนั้นแท้จริงแล้วก็ เป็นภาพลวง เท่านั้นเอง

การที่จะเข้าใจทัศนะของสกินเนอร์ในเรื่องเสรีภาพนั้นจำเป็นต้องรู้เรื่องของเงื่อนไข 3 ประการ ข้างต้นก่อน สกินเนอร์ชี้ให้เห็นว่า ผลการกระทำของคนเรามีอยู่ 2 ประการ คือ ผลการกระทำที่ทำให้พอใจซึ่งจะทำหน้าที่เป็นแรงเสริมให้แก่การกระทำนั้นต่อไป (เงื่อนไขแห่งการเสริมแรง) และผลการกระทำที่ทำให้ไม่พอใจ ซึ่งจะ เป็นตัวการทำให้คนเราหยุดพฤติกรรมหรือการกระทำอันจะนำมาซึ่งผลการกระทำเช่นนี้ในอนาคต (เงื่อนไขแห่งการลงโทษ)

พฤติกรรมซึ่งยังผลให้เกิดความพอใจ เช่น พฤติกรรมที่ทำแล้วได้รับคำชมเชย ได้เลื่อนขั้นและตำแหน่ง ได้เงินได้รับการยกย่อง ได้ชื่อเสียง ฯลฯ ก็จะมีโอกาสสูงมากที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคต ในขณะที่พฤติกรรมที่ยังผลให้เกิดความไม่พอใจ เป็นต้นว่า ทำแล้วถูกปรับเงิน ถูกตำหนิ ถูกทำร้าย ถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม ถูกเขี่ยนตี ฯลฯ ก็จะหยุดไป เพราะฉะนั้นพฤติกรรมของคนเราจึงถูกควบคุมโดยเงื่อนไขของผลการกระทำทั้ง 2 ประการ ดังกล่าว

อย่างไรก็ตามคนทั่วไปมักจะเข้าใจว่าพฤติกรรมที่ถูกควบคุมโดยเงื่อนไขแห่งการเสริมแรงนั้นมิได้ถูกควบคุม คนเราใช้เสรีภาพที่จะทำหรือไม่ทำก็ได้ แต่ทัศนะของสกินเนอร์เขายืนยันว่า พฤติกรรมดังกล่าวถูกควบคุม เพียงแต่ว่าการควบคุมนั้นได้แปรรูปจากการลงโทษมาอยู่ในรูปแบบอื่นเพื่อให้สอดคล้องกับอารยธรรมที่เจริญขึ้นมา ตัวอย่างเช่น คนโบราณจะควบคุมพฤติกรรมของทาสให้ขยันโดยการบังคับเขี่ยนตีให้ทำงาน แต่เมื่อโลกเจริญขึ้นการบังคับให้ทำงานก็จะออกมาในรูปของการจ้างงานโดยอาศัยเงินและผลประโยชน์ในการเลือกว่าจะทำอะไรก็ได้ตามใจ เช่น อยากเปลี่ยนงานเมื่อไรก็ได้ สกินเนอร์จะอธิบายกรณีเช่นนี้ว่า การที่คนเราเลือกที่จะเปลี่ยนงานไปทำแห่งอื่นก็เพราะการทำงานในสถานที่แห่งใหม่ ทำให้เกิดความพอใจอันเนื่องมาจากได้แรงเสริมมากกว่า เป็นต้นว่า ได้เงินเดือน

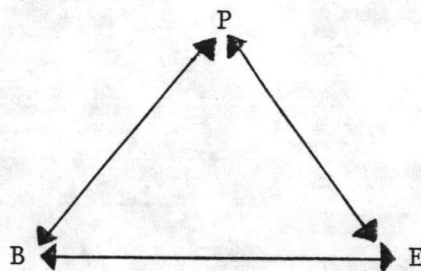
มากกว่า งานนั้นตรงกับความสนใจมากกว่า ทำแล้วได้ชื่อเสียงมากกว่า ฯลฯ เป็นต้น
ดังนั้นคนเราจึงมิได้เลือกโดยเสรี แต่ต้องเลือกภายใต้การควบคุมของเงื่อนไขการเสริมแรง
แทน

สกินเนอร์ คัดค้านแนวคิดที่ว่าพฤติกรรมเกิดขึ้นมาจากสภาวะภายในตัวบุคคล
ข้ออ้างที่เขาใช้ได้แยบยลก็คือ สภาวะภายในตัวบุคคล เช่น อารมณ์ ความรู้สึกนั้นเป็นสิ่งไม่มี
ตัวตน เขาโต้แย้งว่าถึงแม้ว่าเราจะเกิดความหิวขึ้นแล้วเราจึงจะกินอาหาร หรือเราเกิด
ความโกรธขึ้นมาก่อนความก้าวร้าว แต่ความหิวไปทำให้เราเกิดพฤติกรรมกินอาหารได้
อย่างไร ความโกรธทำให้เรามีพฤติกรรมก้าวร้าวได้อย่างไร อารมณ์และความรู้สึกเช่นนี้
ถูกทำให้เชื่อว่าอยู่ที่จิตใจ แต่จิตใจเล่าอยู่ที่ไหน สิ่งที่ไม่มีความตัวตนเช่นนี้ทำให้ตัวบุคคลซึ่งมี
ตัวตนนั้นเคลื่อนไหวได้อย่างไร สกินเนอร์ตั้งข้อสงสัยแก่พวกเราว่าคนเรามากจะสรุปเอาความรู้สึก
และอารมณ์ ที่เกิดขึ้นก่อนหน้าพฤติกรรมนั้นว่าเป็นสาเหตุของพฤติกรรมโดยมิได้พิจารณาถึงสิ่ง
ที่เกิดขึ้นก่อนหน้าอารมณ์และความรู้สึก และไม่พิจารณาถึงอิทธิพลของสภาพแวดล้อม เช่นเดียวกัน
ดังนั้นสกินเนอร์จึงเสนอว่าเราควรที่จะตั้งสภาวะภายในตัว (Private events) ไว้ก่อน
เพราะเทคโนโลยีเรายังก้าวหน้าไม่พอ ควรจะศึกษาพฤติกรรมในแง่ที่เราสามารถจะมองเห็น
ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมกับสิ่งอื่น ๆ ซึ่งเราสามารถจะสังเกตเห็นได้ ด้วยเหตุนี้เอง
ทฤษฎีพฤติกรรมของสกินเนอร์และนักพฤติกรรมนิยมทั้งหลาย จึงมีวงจำกัดอยู่แต่ศึกษาว่า
สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมอย่างไรเท่านั้น

ประการที่สาม คือ พวกที่มีแนวความคิดประสมประสานระหว่างพวกแรก
กับพวกที่สอง คือให้ความสำคัญแก่ลักษณะภายในตัวมนุษย์และสภาพแวดล้อมว่าเป็นตัวก่อให้เกิด
พฤติกรรม แนวความคิดเช่นนี้กำลังเป็นที่นิยมกันในขณะนี้ โดยมีอัล เบิร์ต แบนดูรา
(Albert Bandura) นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงมากในปัจจุบัน เป็นผู้นำ ทฤษฎีการเรียนรู้
ทางสังคม (Social Learning theory) ของเขาก็อยู่บนความเชื่อแบบประสมประสาน
นี้ด้วย กล่าวคือ เขาอธิบายว่าพฤติกรรมมนุษย์ องค์กรประกอบภายในตัวมนุษย์เองและ
สภาพแวดล้อมต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกันในลักษณะที่แต่ละองค์ประกอบต้องสัมพันธ์กันอย่าง
ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน หมายความว่าในบางครั้งบางคราวสภาพแวดล้อมอาจจะมีส่วนในการ
ทำให้เกิดพฤติกรรมได้มากกว่าองค์ประกอบภายในตัวบุคคล ส่วนในเวลาอื่นองค์ประกอบภายใน

ตัวบุคคลก็อาจจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์มากกว่าสภาพแวดล้อม จะเห็นได้
ว่าความสัมพันธ์ เช่นนี้อยู่ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน เป็นขบวนการที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีอิทธิพล
ต่อกันและกัน และทั้งคู่มีขบวนการที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน และทั้งคู่มีอิทธิพล
ต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ในขณะที่เดียวกันพฤติกรรมของมนุษย์ก็มีอิทธิพลต่อทั้งสองสิ่งด้วย
เหมือนกัน ความสัมพันธ์ เช่นนี้แบบดูราแสดงเป็นแผนภูมิดังนี้

ลักษณะของความสัมพันธ์เช่นนี้แตกต่างจาก เคิร์ทลูวิน (Kurt Lewin)
ผู้ซึ่งได้อธิบายถึงอิทธิพลขององค์ประกอบภายในตัวของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมภายนอกต่อ
พฤติกรรมในรูปแบบของการใช้ฟังก์ชัน กล่าวคือ เขาเสนอว่า $B = f(P, E)$ ซึ่ง
หมายความว่า พฤติกรรม (B) เป็นผลมาจากองค์ประกอบภายในของบุคคล (P) และ
สภาพแวดล้อม (E) ความแตกต่างของแนวคิดของลูวินกับแบบดูราอยู่ที่ว่า ลูวินไม่ได้กล่าว
ถึงพฤติกรรมว่ามีอิทธิพลต่อองค์ประกอบภายในตัวบุคคลและสภาพแวดล้อม ถ้าเขียนเป็น
แผนภูมิก็จะได้รูปดังนี้

$$B = f(P \longleftrightarrow E)$$

จากการศึกษาสาเหตุที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าว พอจะสรุปได้ว่า
พฤติกรรมของมนุษย์ อาจเกิดจากแรงกระตุ้นภายใน หรือแรงกระตุ้นภายนอกของร่างกาย
ก็ได้ แรงกระตุ้นภายในได้แก่ ปัจจัยทางชีวภาพ ส่วนแรงกระตุ้นภายนอกได้แก่ ปัจจัย
ทางสภาพแวดล้อม ทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคม

สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์

มนุษย์เกิดมาในสังคมย่อมต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อม 2 ชนิด คือ สภาพ
แวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางสังคม สภาพแวดล้อมทั้ง 2 ประเภทนี้มีอิทธิพล

อย่างมากต่อลักษณะนิสัยและพฤติกรรมทางสังคมของบุคคล ฌวงค์ เล็งประชา (2530 : 77-78) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

1.1 การที่โลกกลมและโคจรรอบดวงอาทิตย์ ทำให้เกิดกลางวันและกลางคืน ทำให้เกิดฤดูกาล มนุษย์จึงต้องปรับพฤติกรรมให้เข้ากับเวลาที่กำหนด เช่น นอนในเวลากลางคืน ทำงานและเล่นในเวลากลางวัน

1.2 การมีพื้นดินและพื้นน้ำ มนุษย์ที่อยู่ตามชายฝั่งทะเลจะมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่แบบหนึ่ง และมนุษย์ที่อยู่ในพื้นแผ่นดินก็จะมีลักษณะชีวิตความเป็นอยู่ลักษณะหนึ่ง ผู้คนที่อยู่บริเวณที่ราบลุ่มจะประกอบอาชีพทางการเพาะปลูก แต่ผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งแห้งแล้งอาจประกอบอาชีพทางการเลี้ยงสัตว์ มนุษย์ที่อยู่ตามชายฝั่งทะเลจะมีกิจกรรมและความสามารถในการว่ายน้ำ การเดินเรือ ต่างจากผู้ที่ย้ายมาในเรื่องนี้ เช่น คนไทยทางภาคใต้ย่อมรู้จักการใช้เรืออย่างชำนาญมากกว่าคนไทยทางภาคเหนือและภาคกลาง (ซูดา จิตพิทักษ์ 2525 : 84)

1.3 ภูมิอากาศ ซึ่งมีผลต่ออาชีพ การแต่งกาย อารมณ์ ฯลฯ ดังจะพบได้จากปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น คนที่อยู่ในเขตหนาวจะมีลักษณะทั้งทางกายภาพและวิถีชีวิตที่แตกต่างจากผู้คนที่อยู่ในเขตร้อน และปัจจัยทางภูมิศาสตร์ยังมีผลกระทบต่ออารมณ์ของมนุษย์ด้วย เช่น คนอยู่ตามแถบภูเขาหิมะไม่โท ชอบทะเลาะเบาะแว้ง และกล้ากว่าคนในแถบที่ราบ (ซูดา จิตพิทักษ์ 2525 : 84)

1.4 ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละท้องถิ่น แต่ละสังคมย่อมมีมากน้อยไม่เท่ากัน หรือมีต่างชนิดกัน ทรัพยากรธรรมชาติจึงเปรียบเสมือนวัตถุดิบที่มนุษย์หยิบฉวยนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม กิจกรรมที่มนุษย์ทำจึงแตกต่างกันไป เมื่อวัตถุดิบที่ใช้ไม่เหมือนกัน

2. สภาพแวดล้อมทางสังคม

สภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ สิ่งที่มีมนุษย์เป็นตัวก่อให้เกิดขึ้นหรือวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ที่ผู้คนในสังคมหนึ่งใช้เป็นวิถีในการดำเนินชีวิต ซึ่งสิ่งเหล่านั้นอาจมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมหนึ่ง ๆ หรือกลุ่มสังคมหนึ่ง ๆ

สภาพแวดล้อมทางสังคม ส่วนใหญ่จะได้จากความสัมพันธ์กันของผู้คนในต่างสังคม ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและรับเอาวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ มา (ณรงค์ เล็งประชา 2530 : 100-101)

วัฒนธรรมในสังคม

เกษม อุทยานิน (2506 : 103) ให้ความหมายว่าวัฒนธรรมเป็นบรรดาแบบอย่างทั้งปวงที่ควบคุมความเป็นอยู่ร่วมกันของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์ได้รับความสำเร็จในความต้องการของสังคม

ประเสริฐ แยมกลิ่นหุ้ง (2529 : 102) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตหรือแบบในการดำเนินชีวิต (way of life) ของคนแต่ละกลุ่มหรือแต่ละสังคม

ไทเลอร์ (Tylor 1871 : 1) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือ มวลของความรู้ ความเชื่อ ศิลป ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี และนิสัยสามารถอย่างอื่น รวมทั้งนิสัยที่มนุษย์ได้มาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม

บาร์นาว (Barnouw 1963 : 2) ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตของชนกลุ่มหนึ่ง เป็นรูปแบบทั้งสิ้นของกระบวนพฤติกรรมของการเรียนรู้ที่ค่อนข้างจะมีลักษณะเป็นพิมพ์เดียวกัน ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งโดยอาศัยภาษาและการเลียนแบบเป็นสื่อ

สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต หรือรูปแบบทั้งสิ้นของกระบวนพฤติกรรม ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ในเรื่องของ ความรู้ ความเชื่อ ศิลป ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี และนิสัยต่าง ๆ ของมนุษย์ ที่มนุษย์ใช้ควบคุมความเป็นอยู่ร่วมกัน เพื่อให้มนุษย์ได้รับความสำเร็จในความต้องการของสังคม

ลักษณะของวัฒนธรรม

พระยาอนุমানราชธน (2498 : 21) ได้อธิบายลักษณะของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. มีสะสม คือ ต้องมีทุนเดิมและมีการสะสมพอกพูนทุนนั้นเรื่อยไป

2. มีปรับปรุง คือ ต้องรู้จักตัดแปลงสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมของคนที่เราเห็นว่ายังบกพร่องอยู่ ให้เหมาะแก่สมัยแห่งความเป็นอยู่ของคน

3. มีถ่ายทอด คือ กระทำวัฒนธรรมของคนให้แพร่หลาย มีอบรมและเผยแพร่แก่นุชนของตน และตลอดจนถึงคนอื่น ให้เป็นผู้สืบต่อเอาไว้มิให้ขาดตอน

วิเชียร รักการ (2529 : 30-31) ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ หมายความว่า วัฒนธรรมมิได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือ เป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่โดยสัญชาตญาณหรือทางพันธุกรรม แต่ วัฒนธรรม เป็นผลรวมทางด้านความคิดของมนุษย์ในแต่ละสังคม

2. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม หมายความว่า วัฒนธรรมมิใช่สมบัติของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่ว่าเป็นสมบัติของส่วนรวมซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลรุ่นก่อน ๆ โดยวิธีการเรียนรู้

3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปได้ โดยที่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา วัฒนธรรมจึงอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ การติดต่อสื่อสารทางวัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ ในระดับที่ใกล้ชิดและในอัตราความถี่มาก ย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมรวดเร็วขึ้น ในทางตรงกันข้ามสังคมที่ตั้งโดดเดี่ยวไม่มีใครมีการติดต่อกับสังคมอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมก็เป็นไปอย่างเชื่องช้า

4. วัฒนธรรมอาจพบจุดจบหรือตายได้ในที่สุด โดยเหตุที่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อสนองความต้องการทางสังคม วัฒนธรรมจะมีชีวิตอยู่ได้ก็ต่อเมื่อยังมีมนุษย์ และมีสังคมอยู่เท่านั้น ถ้าปราศจากมนุษย์และสังคมแล้ว วัฒนธรรมก็ถึงจุดจบได้ ซึ่งเราเรียกว่า "วัฒนธรรมที่ตายแล้ว" (Dead Culture)

องค์ประกอบของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นผลจากการที่มนุษย์ได้เข้าควบคุมธรรมชาติและพฤติกรรมของมนุษย์ ทำให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคม ระบบความเชื่อ ค่านิยม และวิทยาการต่าง ๆ รวมทั้งผลิตผลของสิ่งเหล่านี้ วัฒนธรรมจึงมีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

1. องค์คติ (Concepts) หมายถึง แนวความคิดร่วมของสังคม อันได้แก่ ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ และอุดมการณ์ต่าง ๆ เช่น ความเชื่อในเรื่องพระเจ้า ในเรื่องของระบบเศรษฐกิจ และการมีแผนการตามความคิดเห็นของตน เป็นต้น

2. องค์พิธีกร (Usages) ได้แก่ วัฒนธรรมที่แสดงออกในรูป พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีการแต่งงาน พิธีไหว้ครู พิธีนั่งโต๊ะเพื่อรับประทานอาหาร เป็นต้น

3. องค์การ (Organization) ได้แก่ สถาบัน สมาคมต่าง ๆ ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นอย่างมีระเบียบ แบบแผนแน่นอน มีกฎเกณฑ์ มีข้อบังคับ มีวิธีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน เช่น การไฟฟ้า กรมตำรวจ

4. องค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) ได้แก่ วัตถุต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นเป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้ เช่น จาน มีด รูปภาพ ฯลฯ และสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์เช่น ภาษา ตัวเลข ฯลฯ (วิเชียร รักการ 2529 : 31-32)

หน้าที่ของวัฒนธรรม

วิเชียร รักการ (2529 : 32) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรม มีหน้าที่ ดังนี้

1. วัฒนธรรมสร้างมนุษย์ (Culture creates men) หมายความว่า วัฒนธรรมจะกำหนดเป้าหมายของชีวิตว่าควรมีเป้าหมายอย่างไร กำหนดรูปแบบของครอบครัวอะไรผิดอะไรถูก เป็นต้น

2. วัฒนธรรมจะควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น กำหนดปทัสถานต่าง ๆ ทางสังคม และกำหนดได้ แม้แต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวภาพ เช่น จะรับประทานอาหารวันละกี่มื้อ จะแต่งงานอายุควรเท่าใด กำหนดความแตกต่างในด้านบุคลิกภาพของหญิงและชาย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2524 : 137-138) ได้กล่าวถึง
หน้าที่ของวัฒนธรรม ดังนี้

1. เป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน (Institution) เช่น
รูปแบบของครอบครัวชายจะมีภรรยาได้กี่คน เช่น ชายไทยที่นับถือศาสนาอิสลามมีภรรยาได้
4 คน หรือหญิงจะมีสามีได้กี่คน เป็นต้น

2. เป็นตัวกำหนดบทบาทความสัมพันธ์ (Roles and Relation)
หรือพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น ในสังคมไทยผู้ชายจะบวชเมื่ออายุครบ 20 ปี หรือเด็กควร
ปฏิบัติตนต่อผู้ใหญ่ หรือผู้มีอายุมากกว่า เช่น เมื่อพบแล้วยกมือไหว้ พุดจาเรียบร้อย
 เป็นต้น

3. ทำหน้าที่ควบคุมสังคม (Social Control) เช่น การมี
ประเพณีต่าง ๆ ที่ผู้ฝ่าฝืนจะได้รับการตำหนิจากสังคม เช่น ในสังคมไทย ถือว่าการกระทำ
ของหญิงที่หนีตามชายโดยไม่ได้มีการขออนุญาตตามประเพณีนั้น เป็นการกระทำที่สมควรได้รับ
การตำหนิจากสังคมเพื่อนบ้าน จะมีการไม่คบค้าสมาคมด้วย (Sanction)

4. ทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ (Trade mark) ที่แสดง
ว่าสังคมหนึ่งแตกต่างไปจากอีกสังคมหนึ่ง เช่น วัฒนธรรมการพบปะกันในสังคมไทย จะมี
การยกมือไหว้กัน แต่ในสังคมญี่ปุ่นใช้การคำนับกัน เป็นต้น

5. ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม (Foster
the unity) เกิดความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) จงรักภักดีและอุทิศตนให้กับสังคม
(Loyalty and Devotion) ทำให้สังคมมีความอยู่รอด (Survival) เช่น ในสังคม
ญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดการสู้รบระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นยอมเสีย
ของญี่ปุ่นกล้าหาญมาก เพราะญี่ปุ่นนี้มักบินไปกับเครื่องบิน เพื่อทำลายเรือรบของอเมริกา
และตัวเองต้องตาย วัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิบูชิโด ทำให้นักบินญี่ปุ่นมีพฤติกรรม
หรือการกระทำเช่นนั้น คือเป็นการกระทำที่แสดงถึงความจงรักภักดี อุทิศตนให้กับสังคม
เพื่อรักษาสังคมให้อยู่รอด

6. วัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้าง หล่อหลอม (Moulding)
บุคลิกภาพทางสังคมให้กับสมาชิก (Social Personality)

7. ทำให้สมาชิกแต่ละคนและสังคม ตระหนักถึงความหมายและ วัตถุประสงค์ของการมีชีวิตของคน เช่น ในสังคมไทยวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อบางอย่าง ของคนบางกลุ่มเชื่อว่า เกิดมาแล้วในกรรม เพราะฉะนั้น การดำเนินชีวิตของคนกลุ่มนี้ เมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับชีวิตของตนก็คิดว่า เป็นเรื่องกฎแห่งกรรมที่ตน เกิดมาแล้วต้องชดใช้ เป็นต้น

8. สร้างหรือจัดแบบความประพฤติการปฏิบัติ เพื่อว่าบุคคลจะได้ ปฏิบัติ โดยไม่จำเป็นต้องคิดหาวิธีประพฤติโดยไม่จำเป็น หมายความว่า วัฒนธรรมจะ กำหนดแบบความประพฤติไว้ หน้าที่ของสมาชิกสังคมคือ ปฏิบัติตาม

ประเภทของวัฒนธรรม

อ๊กเบิร์น (Ogburn อ้างถึงใน สุพัตรา สุภาพ 2523 : 141)

ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. วัฒนธรรมวัตถุ (material culture) ซึ่งได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ตู้เย็น หม้อหุงข้าว แก้วน้ำ มีด โต๊ะ รถ เครื่องบิน วัตถุ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมไม่เกี่ยวกับวัตถุ (non-material culture) หมายถึง อุดมการณ์ ค่านิยม แนวความคิดในเรื่องการแข่งขันอย่างมีเหตุผล ประเพณี การปฏิบัติสืบต่อกันมา และเป็นที่ยอมรับกันในชนกลุ่มของตนว่าดีงาม เหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทักษะสติ ความรู้ ความสามารถ ซึ่งเป็นนามธรรม มองเห็นไม่ได้

ชวอน พลตรี (2530 : 13) ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้คือ

1. วัฒนธรรมทางแนวความคิด (Ideas-Thinking)
2. วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน (Norms-Doing)
3. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material-Having)

วัฒนธรรมทางแนวความคิด หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความคิดเห็น ความเชื่อหรือความรู้สึกนึกคิด ซึ่งอาจถูกหรือผิดก็ได้ เช่น ความเชื่อว่าคนตายแล้วเกิด การทำบุญทำบาป การเชื่อถือโชคลาง ฯลฯ

วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน ได้แก่ ระเบียบแบบแผนหรือประเพณีที่บุคคลในสังคมยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย

ก. วิถีชาวบ้าน (Folkways) คือ ระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมควรจะทำปฏิบัติ เช่น การบวชของลูกผู้ชายเมื่อมีอายุครบ 20 ปี เพื่อทดแทนบุญคุณบิดามารดา ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามอาจได้รับการติฉินนินทา

ข. จารีต (Mores) ได้แก่ ระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมจะต้องปฏิบัติตาม หากฝ่าฝืนถือเป็นการกระทำผิดทางศีลธรรม สังคมอาจรังเกียจและอาจถูกตัดออกจากสังคม ตัวอย่างของจารีต เป็นต้นว่า การเลี้ยงดูพ่อแม่ทดแทนเมื่อท่านแก่เฒ่า และเราอยู่ในภาวะที่จะรับผิดชอบได้

ค. กฎหมาย (Laws) ได้แก่ ระเบียบแบบแผนที่ทุกคนในสังคมต้องปฏิบัติตาม หากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามตัวบทกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ

วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ วัตถุ สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อนำมาใช้ในสังคม เช่น เสื้อผ้า อาหาร ยา ที่อยู่อาศัย

จากการแบ่งประเภทของวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็น 2 ประเภท หรือ 3 ประเภท แต่เมื่อพิจารณาสรุปแล้ว ถ้าจำแนกวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ นั่นเอง วัฒนธรรมทางแนวความคิด และ วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน ก็คือวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ นั่นเอง

อิทธิพลของวัฒนธรรมต่อพฤติกรรมมนุษย์

ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นปัญหาสำคัญที่นักมนุษยวิทยา ให้ความสนใจและยอมรับว่า ความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมของมนุษย์เนื่องมาจากสภาพของสังคมที่แตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมระหว่างชาติ หรือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมจึงมีประโยชน์ที่จะช่วยให้เราเข้าใจ

พฤติกรรมของคนในแต่ละสังคม เพราะว่าวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดบทบาทของคนในแต่ละสังคม เราจึงมักพบว่าสิ่งที่คนในวัฒนธรรมหนึ่งยอมรับและปฏิบัติอาจจะ เป็นสิ่งที่คนในอีกวัฒนธรรมหนึ่งไม่ยอมรับ และไม่ปฏิบัติก็ได้ (มุกดา ศรียงค์ และชนิษฐา วิเศษสาธิต 2523 : 89)

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นความแตกต่างของในแต่ละสังคม วัฒนธรรม จะกำหนดชนิดของที่อยู่อาศัย อาหารที่ใช้ในการดำรงชีพ เช่น ชาวฝรั่งเศสเห็นว่าน้ำ เหมาะที่จะใช้ชำระล้างสิ่งต่าง ๆ มากกว่าใช้ดื่ม แต่ของไทยเราใช้ทั้งดื่มและชำระล้าง สิ่งต่าง ๆ หรือชาวยุโรปและอเมริกากินเนื้อสัตว์ ในขณะที่ชาวอินดูถือว่า เป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น ความแตกต่างนี้เกิดจากวัฒนธรรมไม่ใช่เกิดเองตามธรรมชาติ หรือชีวภาพ เพราะ ลักษณะทางชีวภาพกำหนดแค่เพียงว่า เราต้องกินอาหาร แต่ไม่ได้กำหนดว่าต้องกิน จึง จก วัว ควาย หมู ฯลฯ หรือลักษณะทางภูมิศาสตร์จะกำหนดหรือมีสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถนำมา ใช้เป็นประโยชน์ในการสร้างบ้านเรือนหรือวัสดุอย่างอื่น แต่ก็ไม่ได้กำหนดว่าต้องสร้างเป็น เรือนไทย เรือนจีน เรือนแขก เรือนญี่ปุ่น หรือบ้านเล็ก ๆ หรือเป็นตึกระฟ้า เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้นการกระทำบางอย่างในสังคมหนึ่งเห็นว่าควร แต่ในอีก สังคมหนึ่งอาจเห็นว่า เป็นสิ่งไม่ถูกต้องหรือไม่ดี ไม่สมควรปฏิบัติ เช่น เราเห็นว่าการ อ่านหนังสือจากซ้ายไปขวาเป็นสิ่งถูกต้อง และอาจจะคิดว่า การอ่านโดยวิธีอื่นนั้นผิด ที่ เป็นเช่นนี้เพราะเราถูกอบรมให้อ่านด้วยวิธีนี้ ซึ่งก็ไม่ใช่ลักษณะที่เป็นไปโดยธรรมชาติหรือ อัตโนมัติ ชาวฮีบรู และเปอร์เซียอ่านจากขวาไปซ้าย ชาวจีน ชาวญี่ปุ่น อ่านจากบนลงล่าง โดยเริ่มอ่านจากขวา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเรื่องที่มีมนุษย์กำหนดขึ้น ซึ่งก็คือ วัฒนธรรม นั้นเอง

วัฒนธรรมยังกำหนดเป้าหมายหรือสิ่งที่สังคมเห็นว่าดีงาม วัฒนธรรม จึงช่วยให้เราเข้าใจว่า เราควรจะเป็นอะไรและต้องการอะไร เช่น การเลือกแนวทางการ ประกอบอาชีพที่ได้ถูกกำหนดไว้ในสังคมนั้น ๆ อยู่แล้ว เช่น ชาวไทยอยากรับราชการ ชาวจีนชอบเป็นพ่อค้า ชาวอเมริกันอยากมีชื่อเสียง ชาวญี่ปุ่นอยากมีอิทธิพลทางการค้า เป็นต้น

วัฒนธรรมหนึ่งจะมีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันอีกวัฒนธรรมหนึ่ง เช่น มนุษย์จะมีศาสนา แม้มืออาชีพหรืออยู่ในที่ต่างกันออกไป คนเรามีเสียงที่เปล่งออกมาไม่เหมือนกัน แต่ทุกคนก็มีภาษาพูดเป็นของตนเอง พิธีการ พิธีกรรมของมนุษย์ก็แตกต่างกัน (สุพัตรา สุภาพ 2523 : 146-147)

พอสรุปได้ว่า บุคคลในวัฒนธรรมใดก็มักจะทำปฏิบัติตามวัฒนธรรมนั้น และจะมีพฤติกรรมคล้าย ๆ กับคนอื่นในสังคมนั้น เช่น ชาวไทยก็มีลักษณะอะไรคล้าย ๆ กัน เป็นผลของการเรียนรู้ที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมา แสดงว่าวัฒนธรรมมีอิทธิพลเหนือความคิด และพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมเป็นทั้งสาเหตุและผลที่ทำให้มนุษย์มีความประพฤติทั้งส่วนตัวและสังคมแตกต่างกันไป สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อความรู้สึกอารมณ์และนิสัยใจคอของมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์จะเป็นไปในรูปใดก็ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทั้งปวง คนไทยซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทย ย่อมหลีกเลี่ยงจากอิทธิพลนี้ไม่พ้น เนื่องด้วยประเทศไทยถูกแบ่งเป็นภูมิภาคต่าง ๆ 4 ภาคด้วยกันคือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ (กองเศรษฐกิจการเกษตร 2507 : 176-177) ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยมีความแตกต่างกันหลายประการ เช่น สภาพทางภูมิประเทศและภูมิอากาศ สภาพทางเศรษฐกิจ อาชีพ ลักษณะเผ่าพันธุ์ ฯลฯ สภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างเช่นนี้ ย่อมทำให้ประชาชนในแต่ละภาคมีวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี แตกต่างกันไปด้วย

สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อลักษณะพฤติกรรมของคนไทย

โดยสภาพทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของแต่ละภูมิภาคคือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นับว่ามีความแตกต่างกันอยู่ไม่น้อย อีกทั้งยังมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละภูมิภาคให้แตกต่างกันอีกด้วย ซึ่งปรากฏพบในผลการวิจัยจำนวนมากในประเทศไทยที่แสดงความแตกต่างของคนในแง่ของถิ่นที่อยู่

ในเรื่องความแตกต่างของลักษณะนิสัย วัฒนธรรมของคนในแต่ละภูมิภาค ประเสริฐ แยมกลิ่นทุ่ง (2515 : 18-19) ได้กล่าวไว้ดังนี้

ภาคเหนือ เป็นดินแดนแห่งถิ่นไทยงาม ธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ คนในภาคนี้จึงมีชีวิตที่สงบสุข มีการช่วยเหลือ ร่วมมือกันในการทำงาน ไม่ค่อยเอาเปรียบหรือเป็นศัตรูกัน คนภาคนี้มีจิตใจโอบอ้อมอารี เป็นมิตรกับคนต่างถิ่น นิยมความเป็นกันเอง และรักสันติ มีทรรศนะในการมองโลกในแง่ดี ระบบการแข่งขันระหว่างบุคคลมีน้อย ลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งของวัฒนธรรมภาคเหนือที่ควรกล่าวก็คือ ความอ่อนน้อมยอม เชื่อฟังต่อผู้มีความรู้และผู้มีอำนาจ (สนิท สมัยการ 2520 : 12)

ภาคกลาง เป็นภาคที่ใกล้ชิดกับศูนย์อำนาจปกครองประเทศ คนทั่วไปจึงมีความตื่นตัวเรื่องต่าง ๆ อยู่ในระดับสูง และเป็นภาคที่มีการพัฒนาและแข่งขันระหว่างบุคคลอยู่ในระดับสูง บุคคลจึงต้องคิดถึงความต้องการและความคิดเห็นของตนมากกว่าจะคอยทำตามพรรคพวก หรือคอยคิดฟังผู้อื่น ในทางประวัติศาสตร์ คนภาคกลางต้องต่อสู้กับการรุกรานของคนต่างชาติอยู่เป็นประจำ ทำให้เกิดความรู้สึกหวงแหนในอิสรภาพ นอกจากนี้ตามสภาพภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจ คนในภาคกลางไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันมาก สภาพพื้นที่ของภาคกลางเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำอยู่ทุกแห่ง เมื่อถึงฤดูทำน่าน้ำก็จะไหลท่วมทุ่งนาตัวเอง ตามธรรมชาติ โดยชาวบ้านไม่จำเป็นต้องร่วมมือกันทำทำนบหรือวางระเบียบแบ่งปันน้ำกันใช้แต่อย่างใด คนภาคกลางนิยมสร้างบ้านเรือนของตนเองอยู่โดดเดี่ยวเป็นเอกเทศ ไม่ได้อยู่ร่วมกันใกล้ชิดเหมือนหมู่บ้านในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะการตั้งหมู่บ้าน เช่นนี้สนับสนุนลักษณะนิสัยความเป็นอิสรภาพและความเป็นตัวของตัวเองของคนภาคกลาง เปรียบเทียบกับคนภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว คนภาคกลางชอบทำงานและใช้ชีวิตของตนเองตามลำพัง ไม่ชอบการทำงานเป็นกลุ่ม การร่วมมือกันมักจะมีอุปสรรคและปัญหาความขัดแย้ง นอกจากนี้คนภาคกลางยังมีลักษณะเชื่อคนยาก เนื่องจากต่างคนต่างถือความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่ ไม่อยากนำตนเองไปผูกพันกับคนอื่น และไม่ยากยอมตนอยู่ใต้อำนาจผู้อื่น ปัญหาการเป็นนักเลงหรือการชิงดีชิงเด่นระหว่างบุคคลจะมีมากกว่าในภาคอื่น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่เสียเปรียบในเรื่องสภาพทาง ภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ คนต้องต่อสู้ดิ้นรนมากเพื่อความอยู่รอด ความไม่เกื้อหนุน ของธรรมชาติทำให้คนส่วนใหญ่ต้องตกอยู่ในสภาพที่ยากจน และมีผลตามมาก็คือ ความมั่งคั่งน้อย สันโดษ และพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ทั้งนี้เป็นการปรับตัวเข้ากับสภาพความเป็นจริง บุคคล ต้องลดความมุ่งหวังในชีวิตลง มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่ยึดมั่นถือมั่นกับชีวิตและ สิ่งแวดล้อม ใช้ชีวิตง่าย ๆ จากการที่ชีวิตต้องคร่ำคร่ากับงานที่หนักอย่างจำเจ มีส่วน ทำให้คนในภาคนี้แสวงหาความสนุกสนานร่าเริงเท่าที่พอจะหาได้ และปล่อยคนให้เพลินกับ สิ่งต่าง ๆ พอใจความสะดวก ความสนุกสนานมากกว่าสิ่งที่มีระเบียบจริงจัง และให้ความสำคัญน้อยลงต่อความสามารถและความเป็นอิสระแก่ตัว (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา 2523 : 68) ความยากจนและความบีบบังคับทาง เศรษฐกิจทำให้ชาวบ้าน เกิดความท้อแท้ และความลำบากใจที่จะให้ความร่วมมือต่าง ๆ ในกิจกรรมทางสังคมที่ชาวบ้านจำเป็นต้อง สละเงินหรือวัสดุสิ่งของต่าง ๆ (สุเทพ สุนทรเกสัช 2511 : 94)

ภาคใต้ เป็นภาคที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ เช่น สวนยาง ๘หมื่นไร่ คนในภาคนี้จึงรู้สึกภูมิใจในภาคของตน เศรษฐกิจการค้าของภาคนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ฐานะของคนก็อาจเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้เช่นกัน ทำให้ คนในภาคนี้มีความตื่นตัว และมีการแข่งขันกันมากในเรื่องฐานะ นิยมความโอ้อ่า กระตือรือร้นสนใจในเรื่องความสามารถและความเป็นตัวของตัวเอง ชอบแสดงความสามารถและ มุ่งแสวงหาความสำเร็จในชีวิตมากกว่าภาคอื่น ๆ ชาวใต้ยกย่องระบบอาวุโสอย่างยิ่ง รักพวกพ้อง รักถิ่นฐาน (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา 2521 : 44, 75, 84) คนภาคใต้เป็นคนที่เมื่อจะกระทำการใดก็จะกระทำด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง ไม่กระทำ โดยประมาท (อารีญา คิวะบุตร 2526 : 115)

สรุปได้ว่าในแต่ละภูมิภาคจะมีลักษณะสังคมเป็นแบบ เฉพาะของตนเอง ไม่ว่าจะ เป็นสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ฯลฯ ดังนั้นแนวคิด ค่านิยมพื้นฐาน พฤติกรรมของคนแต่ละภาคย่อมแตกต่างกันไป ซึ่งวัฒนธรรมไทยตามภาค ต่าง ๆ นี้ถือว่าเป็นวัฒนธรรมรองหรือวัฒนธรรมย่อย (Subculture) ของวัฒนธรรมใหญ่ หรือวัฒนธรรมรวม ซึ่งสมาชิกในสังคมยึดถือ เป็นแบบเดียวกัน วัฒนธรรมรองจะมีลักษณะ

คล้ายวัฒนธรรมใหญ่ แต่แตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น ซึ่งวัฒนธรรมใหญ่ในที่นี้ คือ วัฒนธรรมไทย ที่เป็นของปวงชนชาวไทยทั่วประเทศ ซึ่งถือเป็นแบบหรือแนวทาง ในการดำเนินชีวิตในสังคม

และโดยที่ระบบค่านิยมของสังคมนั้นจะมีลักษณะเด่น เฉพาะที่การ เป็นสากล ซึ่งจะเน้นให้สมาชิกของสังคมปฏิบัติตาม เพราะได้ยึดถือว่าเป็นมาตรฐานเดียวกัน (Bendix and Liset 1966 : 161) ค่านิยมทางสังคมจึงถือว่เป็นวัฒนธรรมที่กำหนด พฤติกรรมของสมาชิกของสังคมนั้น ๆ โดยตรง หรือกล่าวได้ว่า พฤติกรรมของคนไทยนั้น เป็นผลมาจากค่านิยมของสังคมไทย

ค่านิยมของสังคมไทย

"ค่านิยม" (Values) เป็นสิ่งสำคัญขั้นมูลฐานในการทำความเข้าใจ ถึงพฤติกรรมของบุคคล เพราะพฤติกรรมหรือการแสดงออกต่าง ๆ ของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับ ลักษณะค่านิยมที่เขามีอยู่ (ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ 2515 : 39) ในบางครั้งบุคคลต้องเผชิญกับ การตัดสินใจว่า เขาต้องการอะไรหรือในบางสถานการณ์เขาต้องตัดสินใจว่าเขาต้องปฏิบัติ อย่างไร การเลือกในสิ่งที่เขาต้องการหรือการเลือกในสิ่งที่เขาต้องปฏิบัติก็คือ "ค่านิยม" ของบุคคลนั้นนั่นเอง

ค่านิยมของสังคม (Social Values) เป็นความรู้สึกของสังคมที่ ถือว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี และค่านิยมนั้นมีใช้ความรู้สึกส่วนบุคคลเพียงคนเดียวคนหนึ่ง ค่านิยม สังคมใดก็ย่อมหมายถึงว่า คนส่วนใหญ่ในสังคมมีความรู้สึกว่สิ่งนั้น เป็นสิ่งที่เขาควรกระทำ มากกว่าสิ่งที่เขาต้องการจะทำ (Plene and others 1973 : 403) เป็นแบบฉบับของ ความคิดที่ฝังแน่นสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตัวของคนไทยในสังคม (ไพฑูริย์ เครือแก้ว 2506 : 6) ค่านิยมทางสังคมจึงถือว่เป็นวัฒนธรรมที่กำหนดพฤติกรรมของสมาชิกสังคมนั้น ๆ โดยตรง ดังกล่าวว่ที่ว่า พฤติกรรมของคนไทยนั้น เป็นผลมาจากค่านิยมของสังคมไทย (วิเชียร รักการ 2529 : 41)

ความหมายของค่านิยม

ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2513 : 88) กล่าวว่า ค่านิยม คือสิ่งที่คนสนใจปรารถนาจะได้ ปรารถนาจะเป็น หรือกลับกลายมาเป็น เป็นสิ่งที่คนถือว่าเป็นสิ่งบังคับ ต้องทำต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนบูชายกย่อง และมีความสุขจะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ

สาโรช บัวศรี (2525 : 8) ได้สรุปความหมายของค่านิยมไว้ว่า หมายถึง สภาพ หรือการกระทำบางประการที่เราเชื่อหรือนิยามว่า ควรยึดถือหรือยึดมั่น หรือเราควรกระทำหรือปฏิบัติ เพื่อจะได้บรรลุถึงความมุ่งหมายของสังคม หรือตัวเราเอง

สุนทร โคมิน และสนิท สมักรการ (2522 : 95) ให้ความหมายของค่านิยมว่า หมายถึง ความเชื่ออย่างหนึ่งซึ่งมีลักษณะถาวร เชื่อว่าวิธีปฏิบัติบางอย่างหรือเป้าหมายของชีวิตบางอย่างนั้น เป็นสิ่งที่ตนเองหรือสังคมเห็นดีเห็นชอบ สมควรที่จะยึดถือหรือปฏิบัติมากกว่าวิธีปฏิบัติหรือเป้าหมายชีวิตอย่างอื่น

Spencer (อ้างถึงใน ขบวนการ พลตรี 2530 : 78) กล่าวว่า ค่านิยม ได้แก่ มาตรฐานที่สมาชิกของสังคมใช้พิจารณาในการเลือกในระหว่างเป้าหมายที่มีความเป็นไปได้ทั้งหลาย

สรุปได้ว่า ค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคลยึดถือเป็นหลักประจำใจในการเลือกเป็นสิ่งที่บุคคลพอใจ หรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า แล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อหรือความรู้สึกนึกคิดของตนเอง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติตนในสังคม

เรื่องค่านิยมของสังคมไทยมีผู้รู้ได้แสดงทัศนะไว้หลายท่าน คือ

สุพัศตรา สุภาพ (2523 : 5-19) อานนท์ อาภาภิรม (2521 : 24-27) รัชนิกร เศรษฐโร (2523 : 112-119) และจรัญ พรหมอยู่ (2526 : 31-32) ดังสรุปรวมได้ดังนี้

1. รักพระมหากษัตริย์ ในปัจจุบันพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งชาติ ทรงเป็นนักสังคมสงเคราะห์ มีความใกล้ชิดกับประชาชนโดยทั่วไป พระองค์ท่านเป็นกำลังสำคัญในการให้ชาวไทยมีกำลังใจ และมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการอยู่รอด

และการรักษาเอกราชของไทย

2. นับถือพุทธศาสนา ชาวไทยส่วนใหญ่ นับถือพุทธศาสนา โดยเฉพาะในชนบทจะมีความศรัทธายึดมั่นในศาสนาทั้งคำพูด และการปฏิบัติ วัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวและที่รวมของกิจกรรมต่าง ๆ มีความซื่อสัตย์ยึดความกตัญญูคเวที มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักให้อภัยซึ่งมีอิทธิพลมาจากศาสนา

3. ความมั่งคั่ง คนไทยนิยมความมั่งคั่ง หรือเงิน ซึ่งเป็นเรื่องให้เห็นได้ชัดว่า เงินมีอิทธิพลในการกำหนดแนวทางและแบบของพฤติกรรม นับตั้งแต่เรื่องการแต่งตัว การกินอยู่ การคบหาสมาคม และอาชีพ ปัจจุบันถือว่าเงินและวัตถุเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้ได้ซึ่งอำนาจและตำแหน่ง ความมีหน้ามีตา ความเคารพ ฯลฯ จึงทำให้คนชั้นกลางคนจน พยายามดิ้นรนให้ได้แม้จะเป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสมก็ตาม

4. อำนาจ คนไทยยกย่องอำนาจและนิยมที่จะได้เป็นเจ้าของอำนาจ อำนาจสามารถบันดาลให้มีทรัพย์ บริวาร และตำแหน่ง ความเกรงใจ ฯลฯ อำนาจเหล่านี้มีมากกับตำแหน่ง ยิ่งมีตำแหน่งสูงก็ยิ่งมีอำนาจมาก ผู้มีอำนาจในสังคมไทยมักจะเป็นผู้มีเงินอีกด้วย ดังนั้นคนไทยจึงนิยมที่จะให้ลูกหลานรับราชการ เพื่อจะได้มีทั้งอำนาจและเงิน รวมถึงบริวารและตำแหน่งด้วย ด้วยเหตุดังกล่าว สังคมมักจะให้การยกย่องผู้มีอำนาจ โดยการให้ความเคารพยกย่อง และเกรงกลัวในบารมี ไม่ว่าจะทำไปด้วยใจจริงหรือเสแสร้งก็ตาม คนไม่มีอำนาจคนก็ไม่เกรงใจ อำนาจจึงเป็นสิ่งที่คนจำนวนไม่น้อยใฝ่หา และอยากมีอำนาจเหมือนคนอื่น

ผลของการที่สังคมเห็นว่าอำนาจเป็นสิ่งดี ควรมีคนไทยจึงมีพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นว่าคุณเป็นผู้อำนาจ ตัวอย่างเช่น "ชอบเบ่ง" ให้เห็นว่าคุณเองมีความสำคัญหรือมีอำนาจเหนือผู้อื่น หรือมีฉะนั้นก็พยายามหลีกเลี่ยงกฎเกณฑ์หรือพูดแบบชาวบ้านว่า "ชอบลองของ" เพื่อแสดงว่าคุณใหญ่กว่าคนอื่นเขา

นอกจากชอบประพาดตนเด่น หรือ "ดั่ง" กว่าคนอื่นแล้ว คนไทยยังมีนิสัยไม่ค่อยยอมรับคนที่มีความมากกว่า หรือเด่นกว่าตนเองอีกด้วย ความรู้สึกอันนี้อาจทำให้ส่วนลึกของคนไทยนั้น เป็นคนที่มีความริษยา และมีความอาฆาตอย่างเร้นลับจนดูเหมือน

ว่าคนไทยปัจจุบันนั้นมีความแคบ ไม่ยอมฟังความคิดเห็นของคนอื่น ไม่ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน และเชื่อว่าตนเองนั้นเก่งอยู่เสมอจนกลายเป็นผู้ปราศจากเหตุผล

5. การเคารพผู้อาวุโส ผู้อาวุโสหมายถึงผู้ที่มีประสบการณ์มานาน เป็นผู้รอบรู้และจะหมายถึงผู้ที่มีอายุมากกว่า รวมไปถึงผู้ที่มีตำแหน่งสูงกว่า ตัวอย่างของผู้อาวุโสได้แก่ บิดา มารดา ครู อาจารย์ ญาติ ผู้ใหญ่ เจ้านาย รุ่นพี่ในโรงเรียน หรือในมหาวิทยาลัย คนไทยในอดีตยกย่องให้ผู้อาวุโสทำหน้าที่ตัดสินใจในเกือบทุกกรณี ทั้งนี้โดยให้เหตุผลว่าการตัดสินใจของผู้อาวุโสจะถูกต้องกว่า ดีกว่า เพราะมีประสบการณ์มากกว่า พฤติกรรมที่แสดงออกมาจนกลายเป็นนิสัยส่วนรวมคือ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ หากจะมีการโต้แย้งบ้างก็จะเป็นการโต้แย้งอย่างนบอบ หรือว่าถ้าเรื่องใดเห็นว่ายอมได้ก็ยอม เพื่อกันมิให้เกิดสภาพความขุ่นใจ

6. ความเป็นผู้รู้ คนไทยนิยมยกย่องผู้มีวิชาคิดว่าไม่ว่าจะเป็นวิชาชนิดใด แขนงใดก็ตาม ถ้าหากมีมากก็จะถูกขนานนามว่าเป็นผู้รู้ เป็นอาจารย์ เป็นเกจิ-อาจารย์ ทั้งสิ้น ผู้รู้จะถูกเคารพยกย่องจนดูราวกับว่าจะกลายเป็นปูชนียบุคคลไป คนไทยจึงขวนขวายที่จะกลายเป็นผู้รู้ คือการพยายามเรียนสูง ๆ สูงกว่าคนอื่นในสังคม นิสัยซึ่งเกิดจากการยกย่องผู้รู้ก็คือ การวัดคนโดยเอาความรู้เป็นมาตรฐาน คนไหนมีปริญญาสูง ๆ ก็ต้องเกรงใจไว้ คนไหนวัดดูแล้วด้อยกว่าก็ข่มไว้ และพลอยเกิดความเชื่อต่อไปว่าคนมีตึกศรีต่อท้ายสูง ๆ มาก ๆ จะมีความคิดดีกว่า ถูกต้องกว่า

7. บัณฑิตภาพ (Individualistic) หมายถึง ความเป็นตัวของตัวเอง คนไทยส่วนใหญ่มีค่านิยมในเรื่องความเป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระไม่ชอบยุ่งเกี่ยวกับใคร และไม่ชอบรวมกันเป็นกลุ่ม ถือหลักต่างคนต่างอยู่ ดังจะพบในสุภาษิตว่า "บ้านใคร ใครอยู่ ภูใคร ใครนอน" หรือ "ดูระไมโซ่" ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย

ข้อดีคือ มีความเป็นไทและเป็นตัวของตัวเอง แสดงถึงความมีอิสระเสรีภาพในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ตามความคิดเห็นของตน ไม่ขึ้นแก่ใคร

ข้อเสียอยู่ที่ว่า ถ้ามีมากเกินไปมักจะขาดความรู้สึกผูกพันกับกลุ่มคนหรือสังคม ซึ่งเป็นผลกระทบให้ขาดการรวมตัวเป็นกลุ่มหรือองค์การ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าไม่ชอบการทำงานเป็นหมู่คณะ

8. รักอิสรภาพหรือความเป็นไท โดยปกติคนไทยมีนิสัยไม่ต้องการอยู่ใต้อำนาจบังคับของผู้อื่น ไม่ชอบการบังคับควบคุมเข้มงวด ไม่ชอบการกดขี่หรือให้ผู้อื่นมายุ่งเกี่ยวกับ คนไทยมักเป็นคนที่มีความหยิ่งและรักศักดิ์ศรีของตนเอง การบังคับน้ำใจกันหรือฝืนความรู้สึกของกันและกัน คนไทยถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ

9. ใฝ่สัมพันธ (Relations orientation) คือให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลมากกว่าเรื่องอื่น ๆ ซึ่งตรงกันข้ามกับสังคมตะวันตกที่มุ่งเน้น "ใฝ่สัมฤทธิ์" (Achievement orientation) คือให้ความสำคัญแก่ผลสำเร็จของการทำงานมากกว่าอย่างอื่น คนไทยถือการรู้จักคนมาก และการรักษาไมตรีจิตระหว่างกัน เป็นสิ่งที่จำเป็น ซึ่งเป็นการเน้นให้เห็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ซึ่งแสดงออกโดยพฤติกรรมอันยิ้มแย้มแจ่มใสของคนไทย จนทั่วโลกยกย่องว่าเป็น "The Land of Smile"

10. รักความสนุกสนาน ไม่ว่าจะเป็นสังคมในเมืองหรือชนบท จะเห็นความสนุกสนานแฝงในกิจกรรมต่าง ๆ เสมอ ทั้งในยามว่างหรือยามทำงาน เช่น การลงแขก ดำนา เกี่ยวข้าว การฉลองปริญญาบัตร การนัดพบเพื่อนร่วมรุ่น การเลี้ยงฉลองการขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ กิจกรรมดังกล่าวแสดงออกซึ่ง "ความสนุกสนาน" ทั้งสิ้น

11. ความมีใจเอื้อเฟื้อและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น คนไทยมีลักษณะเป็นมิตรกับทุกคน และมีชื่อเสียงในการต้อนรับแขก คนไทยไม่ชอบเอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่น เป็นคนเมตตาากรุณา ไม่ซ้ำเติมผู้แพ้ บางครั้งแม้จะโกรธง่ายแต่ก็หายเร็ว และไม่อาฆาตจองเวรผู้อื่น

12. ความกตัญญูรู้คุณ คนไทยเป็นคนที่รู้จักบุญคุณคน เมื่อใครช่วยเหลือคนก็มักจะหาทางตอบแทน และคนที่ปฏิบัติเช่นนี้จะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดีในสังคม

13. เชื่อในเรื่องบาปบุญ กฎแห่งกรรม และทางสายกลาง คนไทยเห็นว่าคนดีโดยทั่วไปจะต้องเป็นผู้เชื่อในกฎแห่งกรรม เชื่อเรื่องบุญบาป และเป็นผู้ที่เดินสายกลาง ไม่เข้มงวดหรือหนักหนาจนเกินไป ผลของค่านิยมในเรื่องนี้ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเป็นไปอย่างเรื่อย ๆ อะไรจะเกิดขึ้นก็เกิดขึ้นเพราะจำเป็นจะต้องเกิดขึ้น ซึ่งดูเหมือนจะทำให้ชาวต่างชาติเห็นว่าคนไทยเป็นพวก Passive ไม่ยืนหยัดร้าย ไม่อนาทรร้อนใจ

ต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย ทางสายกลางที่พุทธศาสนากล่าวถึงคนไทยก็นำมาใช้ในการตัดสินใจ ทำให้เกิดความลังเลไม่รู้ว่าจะไปทางไหนแน่ บางครั้งก็เลยอยู่เฉย ๆ เสียเลย

14. นิยมบุคคลมากกว่าอุดมการณ์ คนไทยนิยมให้ความสำคัญต่อตัวบุคคลเป็นอันมาก ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่า สังคมไทยประกอบด้วยชาวนาเป็นส่วนใหญ่ (Ayal อ้างถึงใน สุพัตรา สุภาพ 2523. : 17) ตลอดจนแต่เดิมก็มีชีวิตผูกพันกับเจ้าขุนมูลนาย บุคคลที่เหนือกว่า ต่อมาเปลี่ยนเป็นยึดบุคคลที่ตนชอบหรือกลัวเป็นหลัก คนไทยจึงรวมตัวกันยาก

การนิยมตัวบุคคลดูได้ในหลายกรณีเช่น ถ้ามีการจัดอภิปรายขอให้เป็นเรื่องที่มีประโยชน์แล้วได้นักอภิปรายที่คนไม่รู้จักชื่อเสียง คนจะไม่มาฟัง เช่นนี้ก็เพราะไปยึดบุคคลเป็นหลัก ประกอบกับมีความเป็นตัวของตัวเองมากเกินไปจนขาดจิตใจที่ผูกพันต่อสังคม ขาดน้ำใจที่จะรับฟังหรือความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม

ค่านิยมของสังคมไทยดังกล่าวมาแล้ว เป็นสิ่งกำหนดเส้นทางเดินให้คนไทยส่วนใหญ่ในสังคมเดินไปตามนั้น พฤติกรรมต่าง ๆ นี้แสดงออกมาจนกลายเป็นนิสัยของคนส่วนรวมในสังคม เรียกว่า National Character ของคนไทย ซึ่งพอจะรวบรวมได้พอสังเขปดังนี้ คือ

1. ขี้เกรงใจคน
2. ชอบผลัดผ่อน ไม่ตรงต่อเวลา
3. ให้อภัยง่าย
4. ยึดเสมอ
5. ขาดความกระตือรือร้น
6. ชอบสบายเป็นกันเอง
7. ขาดระเบียบวินัย
8. สอครู้สอเห็น
9. ตัวใครตัวมัน พวกใครพวกมัน
10. ไม่ชอบให้ใครได้ดีกว่าตน
11. ลืมง่าย

12. ขี้เล่น
13. เชื้อโคลง
14. ตัดสินใจด้วยความรู้สึกมากกว่าเหตุผลทางวิทยาศาสตร์

(รัชนิกร เศรษฐโร 2523 : 120)

จะเห็นได้ว่า ค่านิยมนั้น เป็นวัฒนธรรมที่กำหนดพฤติกรรมของสมาชิกของสังคมโดยส่วนรวมนั่นเอง

องค์ประกอบของพฤติกรรมมนุษย์

Milton (1981 : 22) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลในองค์การไว้ 4 อย่าง คือ (1) การรับรู้ (2) ทักษะ (3) ค่านิยม และ (4) แรงจูงใจ

นิภา แก้วศรีงาม (2527 : 98) ได้ให้ความเห็นว่า ตัวแปรหรือตัวกำหนดในการศึกษาวิเคราะห์ของบุคคลมีมากมาย การที่จะทราบถึงตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ได้ทั้งหมดนั้นเป็นการพันวิสัย แต่อย่างไรก็ตามปัจจัยที่สำคัญซึ่งจะผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมในการทำงานแตกต่างกันไปก็คือ (1) ทักษะ (2) ความต้องการ (3) แรงจูงใจ

สรุปได้ว่าองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้นได้แก่ การรับรู้ ทักษะ ค่านิยม ความต้องการ และแรงจูงใจ แต่เมื่อได้ศึกษาถึงลักษณะขององค์ประกอบเหล่านี้แล้วจะพบว่า ทุกอย่างมีความใกล้เคียงกัน และมีความเกี่ยวข้องต่อเนื่องกันจนไม่สามารถแยกจากกันให้เห็นชัดเจนได้ ดังเช่นที่ วุฒิชัย จานงค์ (2523 : 121-122) กล่าวว่า การปฏิบัติหลายอย่าง หรือพฤติกรรมตอบโต้ที่แสดงออกมามากมายของบุคคลแสดงให้เห็นว่าการจูงใจ และการรับรู้ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมถึงกัน เช่นคนที่มีแรงจูงใจสูงจะมีความทะเยอทะยาน และเลือกรับรู้เฉพาะสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ที่จะเอื้ออำนวยให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ นิภา แก้วศรีงาม (2527 : 115) ได้กล่าวถึงความต้องการของบุคคลว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการแรงจูงใจ และเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผลักดันให้บุคคล

เกิดแรงจูงใจ และหากมีแต่ความต้องการโดยไม่มีแรงจูงใจ พฤติกรรม และการแสดงออก ของบุคคลย่อมไม่เกิดขึ้น สมยศ นาวิกาน (2521 : 136) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของ ทศนคติกับแรงจูงใจว่า ทศนคติมีความสำคัญต่อแรงจูงใจ และในขณะเดียวกันแรงจูงใจก็มี ส่วนสำคัญต่อทศนคติทั้งสององค์ประกอบ จึงมีลักษณะเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน Milton (1981 : 37) กล่าวว่า ค่านิยมคล้ายกับทศนคติ กล่าวคือ ค่านิยมอาจใช้เป็นหัวข้อ รวม ๆ ของทศนคติ ทศนคติบางอย่าง เป็นการแสดงออกเฉพาะอย่างของค่านิยมทั่วไป ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล เฉพาะองค์ประกอบใด องค์ประกอบหนึ่ง ก็จะเกี่ยวโยงไปถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วยเสมอ เช่น เมื่อพิจารณา ถึงทศนคติก็ต้องพัวพันไปถึง เรื่องของ ค่านิยม ความต้องการ การรับรู้ และแรงจูงใจ อย่างแยกไม่ออก

การรับรู้

Garrison และ Magoon (1972 : 607) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การรับรู้หมายถึง กระบวนการซึ่งสมองตีความหรือแปลข้อความที่ได้จากการสัมผัสของ ร่างกาย (ประสาทสัมผัสต่าง ๆ) กับสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งเร้า ทำให้เราทราบว่ามีสิ่งเร้าหรือ สิ่งแวดล้อมที่เราสัมผัสนั้นเป็นอะไร มีความหมายอย่างไร มีลักษณะอย่างไร ฯลฯ การที่ เราจะรับรู้สิ่งเร้าที่มาสัมผัสได้นั้น จะต้องอาศัยประสบการณ์ของเราเป็น เครื่องช่วยในการ ตีความหรือแปลความ

Harward (1974 : 124) ได้กล่าวถึงความหมายของการรับรู้ไว้

2 ประการ คือ

ประการที่ 1 หมายถึง กระบวนการตีความจากสิ่งที่ได้สัมผัส

ประการที่ 2 หมายถึง การเตรียมเพื่อการตอบสนอง

จำเนียร ช่วงโชติ และคณะ (2516 : 2) ได้ให้ความหมายของการ รับรู้ไว้ว่า การรับรู้คือ การสัมผัสที่มีความหมาย การรับรู้เป็นการแปลหรือตีความแห่ง การสัมผัสที่ได้รับออกเป็นสิ่งที่มีความหมาย หรือที่รู้จักเข้าใจ ซึ่งในการแปล หรือตีความนี้

จำเป็นที่อินทรีย์จะต้องใช้ประสบการณ์เดิม หรือความชัดเจนที่เคยมีมาแต่หนหลัง ถ้าไม่มี
ความรู้เดิมก็ดี หรือลืมเรื่องนั้น ๆ เสียแล้วก็ดี ก็จะไม่มีการรับรู้กับสิ่งเร้าอันนั้น ๆ จะมี
เพียงแต่การสัมผัสกับสิ่งเร้าเท่านั้น กระบวนการของการรับรู้จะเกิดขึ้นได้ ต้องประกอบ
ด้วย

1. การสัมผัสหรืออาการสัมผัส
2. ชนิดหรือธรรมชาติของสิ่งเร้าที่มาเร้า
3. การแปลความหมายจากอาการสัมผัส
4. การใช้ความรู้เดิม หรือประสบการณ์เดิมเพื่อแปลความหมาย

สรุปได้ว่า การรับรู้คือ กระบวนการตีความ หรือแปลความของข้อมูลที่ได้
ได้จากการสัมผัส ทำให้เรารู้ว่าสิ่งเร้าที่สัมผัสนั้นคืออะไร มีลักษณะอย่างไร และมีความ
หมายอย่างไร การที่เราจะรับรู้สิ่งเร้าที่มาสัมผัสได้นั้น จะต้องอาศัยประสบการณ์ของเรา
เป็นเครื่องช่วยในการตีความหรือแปลความ ถ้าเราไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน เราก็ไม่
สามารถรับรู้ได้ว่าสิ่งเร้าที่สัมผัสนั้นมีความหมายอย่างไร เรียกว่าอะไร

ลิตธิโชค วรานุสันติกุล (2524 : 59) ได้อธิบายถึงกระบวนการที่ซับซ้อน
ในการรับรู้ว่าต้องประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. การเลือก เป็นกระบวนการเลือกเพื่อที่จะรับรู้สิ่งเร้าบางอย่างจาก
บรรดาสสิ่งเร้าทั้งหลาย

2. การจัดระบบ โดยทั่วไปคนเรามักจะจัดระบบสิ่งเร้าภายนอก 2 วิธี
คือ

- ก) ภาพและพื้น (Figure and Ground) คนเรานั้นเมื่อเลือก
ที่จะรับรู้สิ่งเร้า แล้วยังแยกสิ่งเร้าที่เลือกออกมาเป็นส่วนที่สนใจมุ่งสมาธิไปยังส่วนนั้น เป็น
พิเศษ เรียกว่า ภาพ และส่วนอื่นของสิ่งเร้าที่เราไม่สนใจก็เป็นพื้น

ข) การทำให้ง่าย การรับรู้สิ่งเร้าภายนอก เข้ามาจัดระบบอีกวิธีหนึ่งซึ่งเป็นแนวโน้มของคนโดยทั่วไป ๆ คือ การจัดสิ่งเร้านั้นให้อยู่ในรูปที่ง่ายมากขึ้น คัดสิ่งที่เป็นรายละเอียดซับซ้อนและสับสนทิ้งไป

3. การแปลความ เป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการรับรู้ในขั้นนี้ คนเราจะอาศัยคุณสมบัติที่อยู่ภายในตัวเอง เช่น ทักษะคิด ประสบการณ์ ความต้องการ ค่านิยม ฯลฯ เพื่อช่วยในการพิจารณาสิ่งเร้าภายนอก เพื่อผสมผสานสิ่งเร้าภายนอกให้เข้ากับคุณสมบัติภายใน ดังนั้นการแปลความจึงเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับอัตวิสัย (Subjective) ของผู้รับรู้สิ่งเร้าอย่างเดียวกันที่เสนอต่อบุคคลต่าง ๆ กัน บุคคลเหล่านั้นจะแปลความหมายแตกต่างกัน

สรุปได้ว่า การรับรู้เป็นปัจจัยที่สำคัญอันดับแรกในการกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ เพราะการรับรู้เป็นผลรวมของสถานการณ์ของสิ่งเร้ากับผู้รับรู้ ซึ่งมีความต้องการ ประสบการณ์ ทักษะคิด ค่านิยม และอื่น ๆ ซึ่งเป็นกรอบแห่งการอ้างอิง อันจะส่งผลให้คนเรารู้ว่าสิ่งเร้านั้นเป็นอะไร มีความหมายอย่างไร มีลักษณะอย่างไร ฯลฯ และสามารถสนองความต้องการได้มากน้อยเพียงใด เพื่อที่จะเลือกวิธีการตอบสนองโดยกระทำสิ่งทีคาดว่าจะให้ผลสมตามเป้าหมาย คือ ได้สิ่งเร้าที่ต้องการ

ทัศนคติ

นิภา แก้วศรีงาม (2522 : 99) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ทัศนคติ หมายถึง ความพร้อมของความรู้สึกของบุคคลที่จะตอบสนองต่อบุคคล สิ่งของ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในทางที่ดี หรือทางไม่ดี ในลักษณะที่ว่าบุคคลนั้นมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งของ ต่อบุคคล หรือต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกชอบ หรือไม่ชอบนี้จะทำให้บุคคลเกิดพฤติกรรมในการที่จะตอบสนองต่อสิ่งที่มีความรู้สึกนั้น ๆ ไปในแนวทางที่ดี หรือไม่ดีก็ได้

ล้วน สายยศ (2527 : 118-119) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า ทัศนคติ หรืออารมณ์ หรือความรู้สึกอันบังเกิดจากการรับรู้ต่อสิ่งเร้านั้น ๆ โดยการแสดงพฤติกรรม โน้มเอียง อย่างใดอย่างหนึ่งในรูปของการประเมิน เช่น ความไม่ชอบ เป็นต้น คนที่มี

ทัศนคติต่อสิ่งใดก็มักจะมีจิตใจเชื่อ ศรัทธาต่อสิ่งนั้น ทัศนคติเชิงฝังใจลึกกว่าเชื่อธรรมดาคือ เชื่อขนาดยอมปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจยิ่ง

ประกาเพ็ญ สุวรรณ (2520 : 1) ได้ให้ความหมายทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติ หมายถึง สภาวะของความพร้อมทางด้านจิต ซึ่งเกิดขึ้นจากประสบการณ์ สภาวะความพร้อมนี้จะ เป็นแรงที่จะกำหนดทิศทางของปฏิกริยาของบุคคลซึ่งจะมีต่อบุคคล สิ่งของหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

จากความหมายต่าง ๆ ที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า ทัศนคติเป็นความรู้สึกนึกคิดที่เกิดจากการประเมินค่าของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยอาศัยประสบการณ์ และการเรียนรู้ เป็นตัวเราให้บุคคลแสดงพฤติกรรม หรือตอบสนองต่อสิ่งเรานั้นไปในทิศทางบวกหรือลบก็ได้

Freedman (1970 : 246-247) ได้อธิบายว่า ทัศนคติมืองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

1. ด้านความเข้าใจ เป็นองค์ประกอบทางด้านความรู้ หรือความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งเรานั้น ๆ เพื่อเป็นเหตุผลในการที่จะสรุปรวมเป็นความเชื่อ หรือช่วยในการประเมินผลสิ่งเรานั้น ๆ
2. ด้านความรู้สึก เป็นองค์ประกอบทางด้านความรู้สึก หรืออารมณ์ของบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเรานั้น ๆ เป็นผลต่อเนื่องจากการที่บุคคลประเมินผลสิ่งเรานั้นแล้วว่าพอใจหรือไม่พอใจ ต้องการ หรือไม่ต้องการ ดีหรือเลวอย่างไร
3. ด้านการกระทำ เป็นองค์ประกอบด้านความพร้อม หรือความโน้มเอียงที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติ หรือตอบสนองต่อสิ่งเรานั้นในทิศทางที่จะสนับสนุน หรือคัดค้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อหรือความรู้สึกของบุคคลที่ได้มาจากการประเมินผล

นอกจากนี้ เชิดศักดิ์ ไชวาลินธุ์ (2523 : 94) ยังได้อธิบายถึงลักษณะของทัศนคติไว้ดังนี้

1. ทศนคติเป็นผล หรือขึ้นอยู่กับการณ์บุคคลประ เหมินผลสิ่งเร้า แล้วแปรเปลี่ยนมาเป็นความรู้สึกภายในที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจ ในการที่จะแสดงพฤติกรรม
2. ทศนคติของบุคคล จะแปรค่าได้ทั้งในด้านคุณภาพและความ เข้ม โดยจะครอบคลุมช่วง (Continum) ของทศนคตินั้น ซึ่งจะแปรค่าได้ทั้งมาก ปานกลาง และน้อย นั่นคือ ทศนคติจะมีทั้งทางบวกและลบ
3. ทศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการ เรียนรู้มากกว่าเป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นเอง หรือเป็นผลมาจากลักษณะโครงสร้างภายในตัวของบุคคล หรือวุฒิภาวะ
4. ทศนคติขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าเฉพาะอย่างทางสังคม
5. ทศนคติที่บุคคลมีต่อสิ่งเร้าที่เป็นกลุ่มเดียวกัน อาจจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน
6. ทศนคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น แล้วจะมีลักษณะคงที่และเปลี่ยนแปลง

สรุปได้ว่า ทศนคติเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ ทศนคติจะเป็นลักษณะภายในของมนุษย์แต่ละคนที่ผลักดันให้มนุษย์เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ไปตามทิศทางที่กำหนด และจากการที่ทศนคติเป็นสิ่งที่เกิดมาจากการ เรียนรู้ โดยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งมีตัวแทนทางสังคมเป็นผู้ถ่ายทอด ดังนั้น สังคม ตลอดจนวัฒนธรรม และบุคคลในสังคมจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างทศนคติของมนุษย์ และมีผลทำให้ทศนคติดีมีลักษณะคงที่ และยากแก่การเปลี่ยนแปลง

ค่านิยม

ดังได้กล่าวถึงความหมายของค่านิยมไว้แล้วในตอนต้น และได้สรุปว่า ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่บุคคลยึดถือเป็นหลักประจำใจในการเลือก เป็นสิ่งที่บุคคลพอใจหรือ เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า แล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อ หรือความรู้สึกนึกคิด ของตนเอง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติตนในสังคม

ไพฑูริย์ เครือแก้ว (2506 : 6) ได้แบ่งค่านิยมออกกว้าง ๆ เป็น 2 ประเภท คือ

1. ค่านิยมในทางลบ หมายถึง การยึดถือ และปฏิบัติที่ไม่ดีหรือไม่ถูกไม่ควร
  2. ค่านิยมในแง่บวก หมายถึง ค่านิยมในด้านดี ซึ่งก็คือ คุณธรรมนั่นเอง
- ค่านิยมด้านนี้เป็นสิ่งที่ควรสนับสนุน และปลูกฝังแก่นุชนของชาติให้มากที่สุด

ทศนา แชนมณี (2516 : 42-44) ได้อธิบายถึงลักษณะของค่านิยมที่แท้ไว้ว่ามี 7 ประการด้วยกัน คือ

1. ค่านิยมที่แท้ จะต้องเป็นค่านิยมที่บุคคลนั้นเลือกอย่างมีอิสระเสรี ไม่มีใครบังคับให้เลือก
2. ค่านิยมที่แท้ จะต้องเป็นค่านิยมที่บุคคลนั้น เลือกจากตัวเลือกหลายตัว ไม่ใช่ยอมรับจากสิ่งที่มีอยู่เพียงสิ่งเดียว
3. ค่านิยมที่แท้ จะต้องเป็นค่านิยมที่บุคคลนั้น เลือกหลังจากได้พิจารณาถึงผลที่จะตามมาภายหลัง กล่าวคือ ผู้เลือกจะต้องใช้วิจารณญาณวิเคราะห์หาผลดี ผลเสียของตัวเลือกหลาย ๆ ตัวเสียก่อน แล้วจึงเลือกมาเพียงส่วนหนึ่ง โดยมีเหตุผลที่ตนพึงพอใจ
4. ค่านิยมที่แท้ จะต้องเป็นค่านิยมที่บุคคลนั้น ถนอม เทอดทูน มีความภูมิใจในสิ่งที่ตนเลือกนั้น
5. ค่านิยมที่แท้ จะต้องเป็นค่านิยมที่บุคคลนั้นยอมรับอย่างเปิดเผย ยินดีที่จะยอมรับและบอกกล่าวสนับสนุนสิ่งนั้น
6. ค่านิยมที่แท้ เป็นค่านิยมที่บุคคลนั้นยึดถือปฏิบัติ มิใช่เพียงแต่พูดหรือยอมรับแต่อย่างเดียว
7. ค่านิยมที่แท้ จะต้องเป็นค่านิยมที่บุคคลนั้นปฏิบัติซ้ำบ่อย ๆ ไม่ใช่ปฏิบัติเป็นครั้งคราว

สุนทรีย์ โคมิน และสนิท สัมครการ (2522 : 22-25) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของค่านิยมไว้ว่า

- ก. ค่านิยมเป็นมาตรฐานที่ใช้ในการกระทำพฤติกรรมการปฏิบัติในหลายทาง
  1. ค่านิยมจงเราให้แสดงจุดยืนของเราในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับสังคมออกมาให้เห็นชัด

2. ค่านิยมเป็นตัวช่วยกำหนด ให้เราเลือกนियมอุดมการณ์ทางการเมือง บางอุดมการณ์ มากกว่าอุดมการณ์อื่น
3. ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ช่วยนำการกระทำที่เราประพฤติและ แสดงตัวต่อผู้อื่นตามที่ประพฤติเป็นปกติอยู่ทุกวัน
4. ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ใช้ในการประเมิน คัดสินการขึ้นชмыกย่อง และการตำหนิติเตียนตัวเอง และการกระทำของผู้อื่น
5. ค่านิยมเป็นจุดกลางของการศึกษา กระบวนการเปรียบเทียบ คือ ใช้ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานในการเปรียบเทียบว่าเรามีค่านิยมจริยธรรม และค่านิยม ความสามารถเท่ากับผู้อื่นมากน้อยแค่ไหน
6. ค่านิยม เป็นบรรทัดฐานที่ใช้ช่วยในการชักชวน หรือสร้าง ประสิทธิภาพต่อผู้อื่น โดยสามารถบอกเราได้ว่า ความเชื่ออันไหน ทศนคติ ค่านิยม หรือ การกระทำไหนที่จะมีค่าพอที่จะทำหาย คัดค้าน และถกเถียง หรือพยายามที่จะเปลี่ยน
7. สุดท้าย ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ถูกใช้ เป็นบรรทัดฐานสำหรับ กระบวนการให้เหตุผลต่อความนึกคิด และการกระทำของตน เพื่อรักษาธำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรี แห่งตน

ข. ค่านิยมเป็นการแสดงออกซึ่งความต้องการของมนุษย์ ในรูปของแรง จูงใจและความต้องการ

สรุปได้ว่า ค่านิยมเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมที่สำคัญของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะ ค่านิยมของมนุษย์ เป็นสิ่งที่ปรุงแต่งจิต หรือพลัง กระตุ้นอย่างแรงที่จะก่อพฤติกรรมทั้ง ฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว ชีวิตใหนขนาดของแต่ละคนจะเป็นไปในรูปใด ย่อมขึ้นอยู่กับพลังกระตุ้น นี้ได้สั่งสมประสบการณ์ในชีวิตประจำวันทีละ เล็กเล็กลงน้อย จนกระทั่งก่อตัวเป็นคุณสมบัติที่จะ ใ้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกในสถานการณ์ หรือโอกาสต่าง ๆ กันไป

แรงจูงใจและการจูงใจ

โสภา พุทธิกุลชัย (2517 : 83) ให้ทัศนะไว้ว่า หมายถึง เหตุจูงใจ ที่ทำให้ความต้องการของเราได้รับความพอใจ และทำให้พฤติกรรมบรรลุเป้าหมายโดย

ปราศจากภัยอันตรายหรือสภาพการณ์ที่ไม่พึงพอใจ

ประสาธ อิศรปริศา (2522 : 15) ได้ให้ความหมายแรงจูงใจไว้ว่า
แรงจูงใจเป็นแรงกระตุ้นที่มีทิศทาง ซึ่งสื่อแสดงว่าเป็นผลจากการเรียนรู้

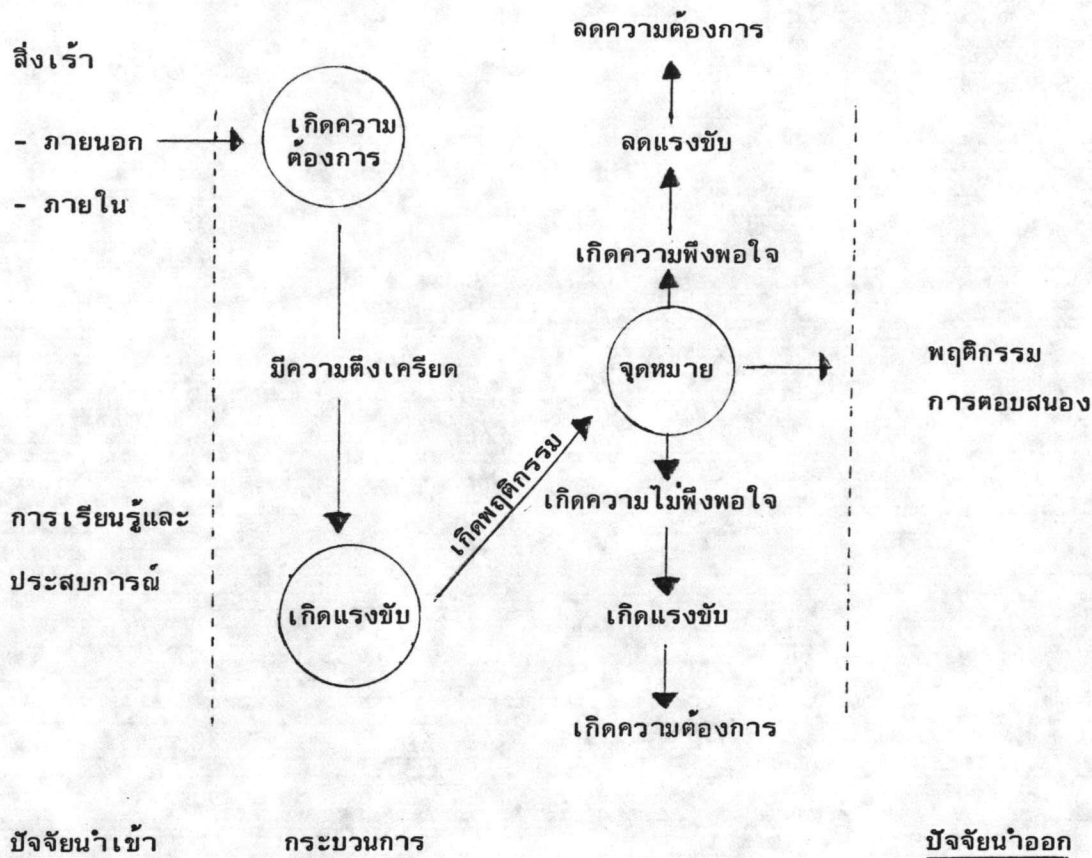
ประนอม สโรชมาน (2522 : 219) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สิ่งชักจูง
อันหนึ่งนั่นก็คือ สภาพการณ์ภายในซึ่งไปกระตุ้น และริเริ่ม เรื่องของกิจกรรมและการ
เคลื่อนไหว แล้วนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ ตามช่องทางภายใต้การนำของเป้าหมาย

นฤมล กิตตะยานนท์ (2527 : 65) ได้ให้ทัศนคติไว้ว่า แรงจูงใจ เป็น
เงื่อนไขหรือสภาวะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม 3 ทิศทาง ซึ่งหมายถึงเงื่อนไข หรือสภาพ
ที่ไปทำให้เกิดพฤติกรรม หรือที่ไปยับยั้งพฤติกรรม หรือที่ไปกำหนดแนวทางพฤติกรรมที่จะ
แสดงออก

สรุปได้ว่า แรงจูงใจ หมายถึง สภาวะการที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคล
แสดงพฤติกรรมออกมา เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ตามที่ผู้จูงใจกำหนด

นิภา แก้วศรีงาม (2527 : 116-118) ได้อธิบายไว้ว่า แรงจูงใจ
จะเป็นกระบวนการที่ไม่อยู่นิ่ง โดยจะมีการเคลื่อนที่ไปอย่างมีทิศทาง กระบวนการของ
แรงจูงใจมีองค์ประกอบดังนี้คือ ความต้องการ แรงขับ และจุดมุ่งหมายของพฤติกรรม
ดังแสดงองค์ประกอบของแรงจูงใจในรูปของระบบ และกระบวนการดังนี้คือ

จากรูปนี้จะเห็นว่า เมื่อคนเราได้รับสิ่งเร้า ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งเร้าจากภายนอกหรือสิ่งเร้าภายในร่างกาย ทำให้คนเราเกิดเป็นความต้องการขึ้น ทั้งนี้การเรียนรู้และประสบการณ์จะเป็นสิ่งที่ช่วยตัดสินใจให้คนเรารู้ว่า สิ่งเร้า นั้นสามารถสนองความต้องการของเราได้มากน้อยเพียงใด เมื่อคนเรามีความต้องการขึ้น บุคคลจะมีความตึงเครียด ก่อให้เกิดเป็นแรงขับอันเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในร่างกายของบุคคล ซึ่งเป็นกระบวนการของการปรับสภาพร่างกายให้อยู่ในสภาวะสมดุลย์ แรงขับที่เกิดขึ้นจะผลักดันให้บุคคลเกิดพฤติกรรมไปสู่จุดมุ่งหมายอันจะเป็นจุดมุ่งหมาย ที่จะทำได้มาซึ่งสิ่ง เร้าที่ต้องการนั้น

ในกรณีที่บุคคลแสดงพฤติกรรมไปสู่จุดมุ่งหมายแล้ว แต่ไม่ได้รับสิ่ง เร้าตามที่ตนต้องการ หรือยังแสดงพฤติกรรมไม่ถึงจุดหมาย ก็ยังคงเกิดแรงขับและความต้องการ และแสวงหาทางแสดงพฤติกรรมเพื่อสนองความต้องการอยู่เช่นเดิม แต่ถ้าหากแสดงพฤติกรรมนาน ๆ แล้ว ยังไม่ได้รับการตอบสนองเลยในไม่ช้าพฤติกรรมนั้นก็ลดลง แต่ ถ้าบุคคลได้รับการตอบสนองความต้องการ คนเราจะเกิดความพึงพอใจ เป็นการลด

แรงขับและลดความต้องการลง

สรุปได้ว่า แรงผลักดันที่ทำให้เกิดพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากความต้องการเป็นตัวการสำคัญ ความต้องการจะทำให้เกิดแรงขับ ผลักดันให้เกิดพฤติกรรมไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

ความต้องการ

นิภา แก้วศรีงาม (2527 : 112) ให้ความหมายไว้ว่า ความต้องการเป็นสภาวะที่ไม่สมดุลย์ ซึ่งเกิดขึ้นจากการกำหนดเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การถูกหน่วงเหนี่ยวไม่ให้ได้รับอาหาร เป็นต้น

Hilgard (อ้างถึงใน ประสาท อิศรปริดา 2522 : 15) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ความต้องการเป็นสภาวะทางสรีรวิทยาที่เกิดการสูญเสียหรือขาดไป ทำให้เกิดความไม่สมดุลย์

Murray (อ้างถึงใน ประสาท อิศรปริดา 2522 : 15) กล่าวว่า ความต้องการนั้นไม่ได้มีความหมายแคบ ๆ อยู่ เฉพาะความต้องการทางร่างกาย เช่น อาหาร น้ำ อากาศ ฯลฯ เท่านั้น แต่มีความหมายครอบคลุมถึงความต้องการด้านจิตใจอื่น ๆ อีกมาก เป็นต้นว่า ความต้องการความสำเร็จ ความต้องการเกียรติ และอำนาจ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ความต้องการเป็นสภาวะของความขาดแคลนอันเกิดขึ้นภายในตัวบุคคล อาจจะเป็นความขาดแคลนทางด้านสรีระ หรือเป็นความขาดแคลนทางด้านจิตใจก็ได้

นิภา แก้วศรีงาม (2527 : 112-113) ได้อธิบายไว้ว่า ความต้องการของมนุษย์มีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่

1. ความต้องการขั้นปฐมภูมิ ความต้องการประเภทนี้เป็นความต้องการพื้นฐาน อันเป็นสภาวะของความขาดแคลนทางด้านร่างกาย อันได้แก่ การขาดแคลนอาหาร น้ำ อากาศ การพักผ่อน รวมทั้งความต้องการทางเพศ จึงเป็นแรงผลักดันให้บุคคลเกิด

ความต้องการแสวงหาสิ่งเหล่านี้ เพื่อที่ร่างกายจะสามารถดำรงชีวิตต่อไปได้

2. ความต้องการขั้นทุติยภูมิ ความต้องการขั้นนี้เป็นความต้องการทางด้านสังคมและจิตใจอันเป็นความต้องการที่เกิดมาจากการเรียนรู้ ในขณะที่ความต้องการขั้นปฐมภูมิเป็นสัญชาตญาณที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ความต้องการขั้นทุติยภูมิจะเกิดขึ้นต่อเมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองขั้นปฐมภูมิอยู่ในระดับที่ตนไม่เกิดความรู้สึกว่าตนขาดแคลนแล้วได้แก่

ความต้องการทางด้านสังคม ได้แก่ ความต้องการการยอมรับจากสังคมและบุคคลอื่น ความต้องการความรัก และความเป็นเจ้าของ ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ความต้องการทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการเป็นผู้ที่มีความสามารถเป็นที่ประจักษ์ และความต้องการประจักษ์ตน

สรุปได้ว่า ความต้องการเป็นสิ่งที่มิอยู่ในสิ่งมีชีวิตทั้งหมด ทั้งที่มองเห็นได้และไม่ได้ การที่เราจะมองเห็นได้นั้นมักจะแสดงออกในรูปพฤติกรรม ความต้องการจะเกิดขึ้นได้จากการที่ร่างกายเกิดการขาดความสมดุลในร่างกาย และมีสิ่งมากระทบกระเทือนหรือเกิดแรงกระตุ้น ความต้องการเมื่อเกิดขึ้นแล้ว เป็นผลให้มนุษย์กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามความต้องการ หรือให้ได้มาซึ่งความต้องการนั้น ๆ

พฤติกรรมของมนุษย์ทั้งหลายทั้งหมด เกิดจากแรงผลักดันภายในของแต่ละบุคคล (Motive) และกระบวนการของการผลักดันเรียกว่า Motivation แรงผลักดันพฤติกรรมจะทำให้เกิดพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างต่อเนื่อง และมีจุดมุ่งหมาย นักจิตวิทยาหลายคนเชื่อว่า แรงผลักดันเกิดจากความต้องการ ดังที่ McKinney (1958 : 53) ได้กล่าวไว้ว่า "ความต้องการของมนุษย์ทำหน้าที่เป็นแรงขับ เป็นตัวกำหนดทิศทางแห่งความคิด และการกระทำของมนุษย์"

Maslow (1970 : 35-46) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ความต้องการของคนจะเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการจูงใจ ความต้องการต่าง ๆ ในทัศนะของเขาจะแบ่งออกได้เป็นระดับต่าง ๆ กัน ทฤษฎีของเขาเป็นที่รู้จัก และใช้กันอย่างกว้างขวางในนามของ "Maslow Hierarchies of Needs"

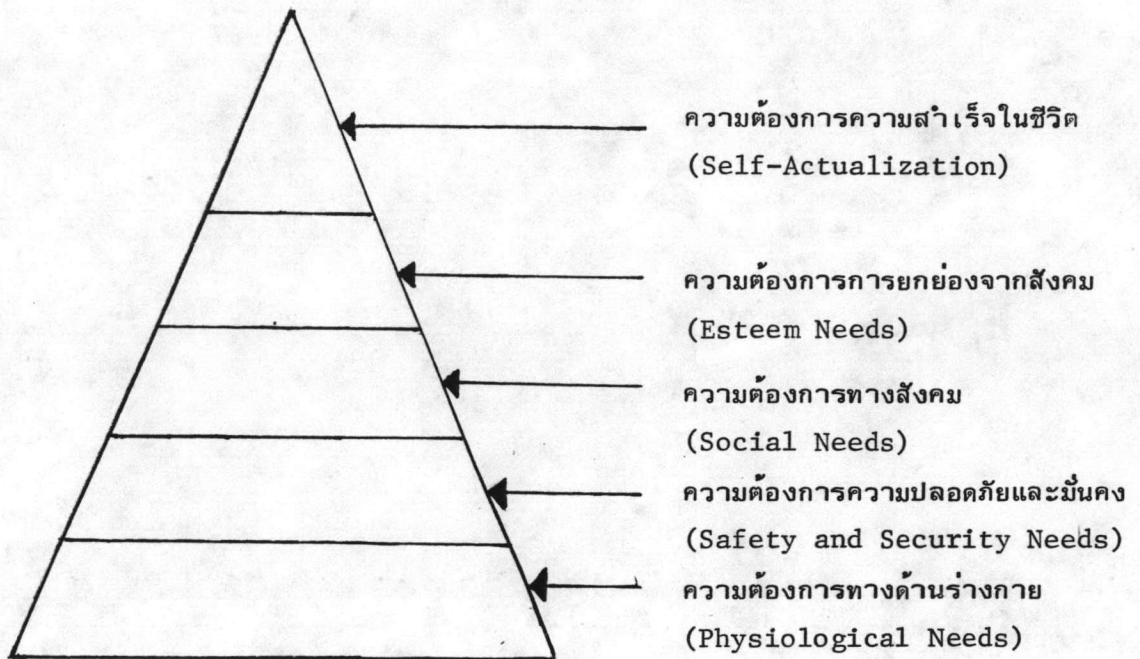
การเรียงลำดับความต้องการมีดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย ทุกคนเชื่อกันว่าเป็นความต้องการเพื่อความอยู่รอด ได้แก่ ความต้องการในเรื่องอาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า และความต้องการทางเพศ ความต้องการดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนก็ต่อเมื่อความต้องการทางด้านร่างกายยังไม่ได้รับการตอบสนอง เมื่อพิจารณาถึงสภาพในสังคมที่มีเงินเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยน ความต้องการในระดับนี้สามารถตอบสนองได้ด้วยเงิน
2. ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคง เป็นความต้องการความคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นทางด้านร่างกาย ความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ และความสูญเสียในเรื่องของโอกาส ส่วนความมั่นคงนั้น หมายถึง ความต้องการความมั่นคงในการดำรงชีพ เช่น ความมั่นคงในหน้าที่การงาน สวัสดิการ และผลประโยชน์ต่าง ๆ
3. ความต้องการทางสังคม ความต้องการทางสังคมเป็นความต้องการด้านมิตรภาพ และการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ การช่วยเหลือผู้อื่นและการรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น มนุษย์ทุกคนต้องการเพื่อน ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนบ้านหรือเพื่อนร่วมงาน ความสัมพันธ์ของมนุษย์จะมีในลักษณะที่เป็นทางการ และความสัมพันธ์ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ
4. ความต้องการการยกย่องจากสังคม ความต้องการการยกย่องการมีฐานะเด่นหรือการมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักยอมรับ เป็นความต้องการในระดับสูง ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับความมั่นใจในตนเอง และความรู้ความสามารถต่าง ๆ ของมนุษย์ เป็นความต้องการความเคารวะในตนเอง สถานะในสังคม เกียรติประวัติ และศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคล ความต้องการนี้หมายถึงความต้องการที่จะให้ได้มาซึ่งบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งอาจจะเป็นที่ทะนุถนอมอาชีพ งานอดิเรก หรือความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน
5. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต ความต้องการในระดับนี้เป็นความต้องการระดับสูงสุดของชีวิตมนุษย์ เป็นความต้องการที่เข้าใจยากที่สุด และเป็นสิ่งที่ยากลำบากในการที่จะกำหนดลงไปว่า อะไรคือสิ่งที่มนุษย์ต้องการที่จะได้รับความสำเร็จ ความต้องการระดับนี้น่าจะมีความสัมพันธ์กับสมรรถภาพ และการประสบความสำเร็จ

ความต้องการด้านนี้พออธิบายได้ว่าเป็นความต้องการของบุคคลที่จะได้รับความสำเร็จ ความพอใจในการแสดงบทบาทได้อย่างเต็มที่ ตามความสามารถที่มีอยู่

ความต้องการทั้ง 5 ลำดับ สามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

McClelland (อ้างถึงใน Litwin และ Stringer 1968 : 15-24)

ได้เสนอแนะไว้ใน McClelland's Acquired Needs theory ว่ามนุษย์มีความต้องการพื้นฐานอย่างน้อยที่สุด 3 อย่างคือ ความต้องการความสำเร็จ ความต้องการอำนาจ และความต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์

1. ความต้องการความสำเร็จ

Murray (อ้างถึงใน ประสาท บันทวีงกูร 2516 : 11) เป็นบุคคลแรกที่กล่าวถึงความต้องการความสำเร็จว่าเป็นความต้องการที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน เป็นความต้องการทางจิตของมนุษย์ ซึ่งมีความปรารถนาที่จะได้รับผลสำเร็จในกิจกรรมต่าง ๆ มีความต้องการที่จะเป็นผู้นำในการทำงานอย่างมีอิสระ มีความเพียรพยายามที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่ย่นย่อต่ออุปสรรค เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายอันสูงเด่นที่ตั้งไว้ พฤติกรรมที่มีความต้องการความสำเร็จสูงก็คือ ชอบทำสิ่งที่ยุ่งยากติดต่อกันไป เป็นระยะเวลายาวนาน

มีความมุ่งมั่น และสนุกกับกิจกรรมนั้น ๆ

Dinkmyer (อ้างถึงใน คณีย งามเหมาะ 2518 : 17) กล่าวว่า ความต้องการความสำเร็จ เป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งของพฤติกรรมมนุษย์ มนุษย์จะพยายามทำสิ่งที่ไม่ค่อยดีให้ดีขึ้น

Atkinson (1958 : 180-181) อธิบายว่าเป็นแรงผลักดันที่เกิดขึ้น เมื่อบุคคลรู้ตัวว่า การกระทำของตนจะต้องได้รับการประเมินผลจากตัวเอง หรือบุคคลอื่น โดยเทียบเคียงกับมาตรฐานอันดีเยี่ยม ผลจากการประเมินอาจเป็นที่พอใจ เมื่อกระทำจนสำเร็จ หรือไม่พอใจ เมื่อกระทำไม่สำเร็จก็ได้

Lindgren (อ้างถึงใน ประสาท อิศรปริดา 2522 : 22) เน้น ในรูปของความต้องการความสำเร็จว่า เปรียบได้กับความต้องการขั้นสูงสุดที่ Maslow เรียกว่า Self Actualization เป็นความต้องการขั้นสูงสุดที่จะเข้าในตนเองทั้งใน ด้านความสามารถ ความถนัด รวมทั้งศักยภาพอื่น ๆ และมีความปรารถนาที่จะใช้ความสามารถและศักยภาพนั้น ๆ ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ เขาเชื่อว่าพฤติกรรมของผู้มีความต้องการความสำเร็จสูงนั้นจะมีความทะเยอทะยาน ชอบการแข่งขัน และมีความพยายามที่จะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นเป็นรากฐาน

สรุปได้ว่า ความต้องการความสำเร็จ เป็นความต้องการที่จะใช้ความสามารถและศักยภาพให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ เพื่อให้ได้รับความสำเร็จในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเพียรพยายามโดยไม่ย่อมนย่อต่ออุปสรรค

2. ความต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์

McClelland (อ้างถึงใน Litwin และ Stringer 1968 : 22) กล่าวว่า ผู้ที่มีความต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์สูงจะมีความต้องการความอบอุ่น ความเป็นมิตร การยอมรับ และต้องการมีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนร่วมงาน หรือบุคคลอื่น

Northway (อ้างถึงใน สมคิด บุญเรือง 2516 : 3) กล่าวว่า บุคคลต้องการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แต่บางอย่างเป็นอุปสรรคขัดขวางทำความลำบากให้

อยู่เสมอ เด็กที่เพื่อน ๆ รังเกียจมักเป็นพวกที่ชอบเก็บตัว ไม่สังคมกับบุคคลอื่น ๆ ซื่อาย
ขลาดกลัว ขอบขัดแย้ง ไม่ชอบทำประโยชน์ให้กับหมู่คณะ

Lindgran (อ้างถึงใน ประสาท อิศรปริดา 2522 : 25)

กล่าวว่า ความต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์นั้น เปรียบได้กับความต้องการความรักและ
ความเป็นเจ้าของ ของ Maslow นั้นเอง และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากความต้องการ
การร่วมประสานสัมพันธ์จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของมิตรภาพ ความร่วมมือ และค่านิยมทาง
วัฒนธรรม ซึ่งได้รับการปลูกฝังในกระบวนการสังคมประกิด

Shipley และ Veroff (อ้างถึงใน Atkinson 1958 : 86)

ได้กำหนดเกณฑ์ของผู้ที่มีความต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์ไว้ว่า จะต้องมีความรู้สึกที่ฝัง
ลึกในจิตใจอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างดังต่อไปนี้

1. ความรู้สึกเกี่ยวกับการไม่ยอมรับ เช่น ความรู้สึกเกรงว่าจะไม่มี
ผู้อยากคบค้าสมาคม หรือเกรงกลัวการถูกทอดทิ้ง
2. ความรู้สึกเกี่ยวกับความโดดเดี่ยว เช่น ความรู้สึกว่าตนขาดเพื่อน
หรือขาดความสัมพันธ์กับผู้อื่น
3. ความรู้สึกเกี่ยวกับการพลัดพราก เป็นความรู้สึกด้านนี้ เสธต่อ
การตายจากความห่างไกลจากผู้ที่ตนรัก ฯลฯ
4. ความรู้สึกนี้เสธต่อการแตกแยกทางจิตใจ เช่น การทะเลาะวิวาท
การรบราฆ่าฟัน หรือการไม่ลงรอยกัน
5. ความรู้สึกเกี่ยวกับการไม่ได้ความรักตอบแทน เช่น รู้สึกว่าเรา
รักเขาข้างเดียว เป็นต้น
6. ความรู้สึกเกี่ยวกับความต้องการชดเชย เช่น มีความรู้สึกเสียตาย
หรือเสียใจหลังจากได้ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป จึงคิดหาวิธีการที่จะแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่าง
หนึ่ง เพื่อจะรักษาไว้ซึ่งมิตรภาพอันดี

Litwin และ Stringer (1968 : 22) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มีความต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์สูงว่า ถ้าเขาต้องการให้คนอื่นชอบเขา เขาจะให้ความสนใจกับความรู้สึกของคนอื่น ในการพบปะกับกลุ่มเพื่อนร่วมงาน เขาจะพยายามสร้างสัมพันธ์ไมตรี โดยการให้ความสนับสนุน ผู้ที่มีความต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์สูงจะหางาน ซึ่งเปิดโอกาสให้เขามีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนร่วมงานอย่างเป็นทางการ ในองค์การธุรกิจผู้นิติเทศงานจะนิติเทศงาน โดยใช้มนุษยสัมพันธ์ที่ดีแทนการตัดสินใจสั่งการ และพบว่าบุคคลที่ทำหน้าที่ให้บริการสาธารณะ เช่น ครู พยาบาล ผู้แนะแนวมักจะมีความต้องการร่วมประสานสัมพันธ์สูง สมัยก่อนความต้องการนี้ไม่จำเป็นสำหรับผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ แต่ปัจจุบันจากการวิจัยได้เสนอแนะว่า การรับรู้ถึงความรู้สึกของบุคคลอื่น และสัมพันธ์ภาพที่ดี เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริหารที่มีความสามารถ ซึ่งสรุปได้ว่าพื้นฐานการประสานสัมพันธ์ที่สำคัญคือการเข้าใจบุคคลอื่น และสร้างกลุ่มทำงานที่มีความสัมพันธ์ที่ดี รวมทั้งในระดับผู้บังคับบัญชากับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา นอกจากนี้ Litwin และ Stringer (1968 : 54) ยังได้กล่าวว่าบุคคลที่มีความต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์สูง จะถูกกระตุ้นโดยระบบรางวัลที่เน้นผลงาน และความยุติธรรม เฉพาะในกรณีที่เขาเชื่อว่าความต้องการของเขาจะนำไปสู่ความอบอุ่น และความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันเท่านั้น

สรุปได้ว่า ความต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์อาจได้รับอิทธิพลจากตัวแปรต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรม แบบของการอบรมเลี้ยงดู ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และความวิตกกังวล เป็นต้น บุคคลเหล่านี้จะมีลักษณะพฤติกรรมต้องการความอบอุ่น การสนับสนุน ความรัก ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับ ชอบที่จะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม พอใจที่จะมีส่วนร่วมในการบรรลุความสำเร็จแทนความรับผิดชอบเพียงคนเดียว

3. ความต้องการอำนาจ

McClelland (อ้างถึงใน Litwin และ Stringer 1968 : 18) ให้ทัศนะไว้ว่า ผู้มีความต้องการอำนาจจะมีความต้องการที่จะมีอิทธิพล หรือควบคุมบุคคลอื่น ต้องการใช้อิทธิพลเพื่อเอาชนะความขัดแย้ง และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอื่น เพื่อให้ได้ตำแหน่งหน้าที่และสถานะของควมมีอำนาจ และจะมีความพึงพอใจจากการควบคุมโดยใช้อิทธิพลเหนือผู้อื่น

Litwin และ Stringer (1968 : 19) ได้อธิบายถึงลักษณะของผู้ที่มีความต้องการอำนาจสูงว่าจะพยายามมีอิทธิพลเหนือผู้อื่นโดยตรง โดยการแนะนำให้ความคิดเห็นและประเมินผล และโดยการพยายามพูดคุยสิ่งต่าง ๆ กับบุคคลอื่น เขาจะเป็นผู้นำกลุ่มในกิจกรรมต่าง ๆ ลักษณะผู้นำจะมีลักษณะเป็นผู้เผด็จการ โดยใช้คุณสมบัติหลายอย่าง เช่น ความสามารถ การเข้าสังคมของเขาในการนำบุคคลอื่น บุคคลเหล่านั้นมีลักษณะพูดคล่อง ช่างพูด บางครั้งชอบโต้แย้ง ผู้มีความต้องการอำนาจสูงจะถูกมองว่าเป็นบุคคลที่เข้มแข็ง และช่างพูด แต่ขณะเดียวกันก็เป็นบุคคลที่ดื้อรั้นและชอบสั่ง

บุคคลที่มีความต้องการอำนาจสูง ชอบตำแหน่งหน้าที่ที่ให้เขาได้ใช้อำนาจ เขาชอบแสดงบทบาทการชักนำ ตัวอย่างเช่น การสอน และการพูดในที่ชุมชน และบุคคลเหล่านี้จะแสวงหาตำแหน่งซึ่งเกี่ยวข้องกับการควบคุม ซึ่งเป็นหนทางที่จะทำให้เขามีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น เช่น ตำแหน่งทางการเมือง ผู้บริหารระดับสูง เป็นต้น มีการศึกษาความต้องการ หรือแรงจูงใจของผู้บริหาร พบว่า แม้ผู้บริหารจะมีความต้องการความสำเร็จสูงจนทำให้เป็นผู้บริหารที่ประสบผลสำเร็จ เป็นที่ชื่นชอบของบุคคลอื่นก็ตาม แต่ผู้บริหารระดับสูง โดยเฉพาะประธานบริษัท จะมีความต้องการอำนาจสูงด้วย

สมยศ นาวิการ (2527 : 59) ได้สรุปลักษณะของผู้ที่มีความต้องการอำนาจสูง จากข้อเขียนของ McClelland ไว้ว่า บุคคลที่มีความต้องการอำนาจมีลักษณะที่มองเห็นชัดเจนบางอย่าง ลักษณะอย่างหนึ่งคือ ความโน้มเอียงที่จะพยายามมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นโดยตรง ด้วยการริเริ่มข้อเสนอแนะ แสดงความคิดเห็นโต้แย้งบางประเด็น และชักจูงบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามทางเลือกบางอย่าง บุคคลที่มีความต้องการอำนาจมักจะพูดอย่างชัดเจน ช่างพูด และเกลี้ยกล่อม บุคคลประเภทนี้จะมิจิตใจทางองค์การมากกว่า เขาโน้มเอียงที่จะรู้สึกรับผิดชอบในการสร้าง และค้ำจุนองค์การที่เขาเป็นส่วนหนึ่ง และถือเป้าหมายส่วนบุคคล เป็นรองจากเป้าหมายขององค์การ และเชื่อในการรวมอำนาจมากกว่าการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ

Veroff และ McKeachie (อ้างถึงใน Litwin และ Stringer 1968 : 57) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า บุคคลที่มีความต้องการอำนาจสูงจะมีความพอใจในการยอมรับนับถือจากเพื่อนของเขา และนับเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าสำหรับเขายิ่งกว่าบุคคล

ที่มีความต้องการอำนาจต่ำ และยังให้ข้อเสนอแนะไว้อีกว่า บุคคลที่มีความต้องการอำนาจสูงจะสามารถเผชิญกับความขัดแย้ง ซึ่งเป็นวิธีการทางตรงของการมีอำนาจเหนือคนอื่น ซึ่ง Veroff และ McKeachie ได้สรุปไว้ว่า ความต้องการอำนาจมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความขัดแย้ง และการพยายามให้บุคคลอื่นเชื่อฟัง

สรุปได้ว่า ความต้องการอำนาจมีความสัมพันธ์กับการควบคุม การมีอิทธิพลเหนือคนอื่น

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

Schutz (1967 : 131-198) ได้เสนอทฤษฎีพฤติกรรมพื้นฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Fundamental Interpersonal Relationship Orientation Behavior) ซึ่งมีใจความว่า พฤติกรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับความต้องการพื้นฐาน 3 ประการ คือ การร่วมประสานสัมพันธ์ (Inclusion) การควบคุม (Control) และความรักใคร่ผูกพัน (Affection)

1. การร่วมประสานสัมพันธ์ เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกอันเนื่องมาจากความต้องการเกี่ยวกับการรวมตัวของบุคคล พฤติกรรมอาจเป็นไปในรูปการปลื้มตัวออกห่าง การรวมตัวเป็นกลุ่ม หรือความพยายามชักจูงหรือทำตนให้เป็นที่ดึงดูดสนใจของคนอื่น

การร่วมประสานสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับกระบวนการรวมตัวกันของบุคคล ลักษณะการปฏิสัมพันธ์เป็นไปในรูปของการอยู่ร่วมกัน และการพบปะหรือ บุคคลที่มีพฤติกรรมการร่วมประสานสัมพันธ์น้อยหรือพวกไม่ชอบสังคม จะมีแนวโน้มที่คิดถึงแต่ตัวเอง และมักทำตัวออกห่างจากคนอื่น แต่ในจิตใจสำนึกกลับกลัวการถูกทอดทิ้ง ต้องการให้คนสนใจ เอาใจใส่ตน ความคิดของพวกไม่ชอบสังคมจะคิดอยู่เสมอว่าไม่มีใครสนใจตน ดังนั้นการดำเนินชีวิตหรือการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของคนประเภทนี้จึงเป็นไปในลักษณะที่พยายามปลื้มตัวไม่เกี่ยวข้องกับคนอื่น

แรงขับอันรุนแรงของคนประเภทนี้ก็คือ แรงขับในเรื่องความรู้สึก "พอ" ซึ่งจะกลายเป็นกลวิธีในการดำรงชีวิตโดยไม่ต้องอาศัยคนอื่น เหตุผลสำคัญที่ทำให้บุคคลที่

ไม่ชอบสังคมแยกตัวออกจากสังคมก็คือ การเข้าใจว่าไม่มีใครเข้าใจในตัวเองอย่างแท้จริง และมีความกังวลอย่างลึกซึ้ง โดยคิดว่าตนเองเป็นคนไม่มีค่า ไม่มีใครแสดงออกแม้แต่เพียงคิดจะสนใจ และมีความกลัวถูกทอดทิ้งอยู่เป็นพื้นฐาน

บุคคลสังคมจัด เป็นพวกที่มีพฤติกรรมในการร่วมประสานสัมพันธ์สูงเป็นพิเศษ โดยทั่วไปมีแนวโน้มที่เป็นคนเปิดเผยชอบคบค้าสมาคมกับบุคคลอื่น และในขณะที่เดียวกันก็มี ความต้องการให้คนอื่นสนใจจะรู้จักและคบค้าสมาคมกับตนด้วย ทั้งนี้เพราะโดยความรู้สึก ได้สำนึกของเขา เขาก็กลัวการถูกทอดทิ้งให้อยู่โดดเดี่ยว ไม่มีใครคบหาสมาคมด้วยเช่นเดียวกับพวกไม่ชอบสังคมเหมือนกัน เว้นแต่พฤติกรรมภายนอกของพวกเขาเท่านั้นที่เป็นไปในลักษณะตรงข้าม

ความคิดที่แฝงอยู่ในจิตใต้สำนึกของพวกสังคมจัดพอสรุปได้ว่า แม้จะไม่มีใครสนใจตน ตนก็จะทำทุกสิ่งทุกอย่างให้คนอื่นสนใจให้ได้ บุคคลประเภทนี้เป็นพวกที่อยู่คนเดียวไม่ได้ กิจกรรมทุก ๆ อย่างมักออกมาในรูป "ทำด้วยกัน" ในเรื่องปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นนั้น คนประเภทนี้มักไม่มีปัญหา จะสามารถดำเนินบทบาทร่วมกับเพื่อนร่วมงาน หรือกลุ่มได้อย่างไม่มีความกังวลใจ

พฤติกรรมทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของพวกสังคมจัด เป็นแบบที่พยายามจะดึงความสนใจมาสู่ตนเอง ทำตัวให้เด่นให้คนอื่นสังเกต อาจใช้วิธีรุนแรงในการผลักดันให้ตนอยู่เหนือกลุ่ม หรือให้กลุ่มสนใจตน วิธีการที่ดีกว่าอาจเป็นการพยายามให้ได้มาซึ่งอำนาจ หรือความรักใคร่ชอบพอ แต่ทั้งหมดนี้ก็เพื่อความมุ่งหมายเบื้องต้นคือ ต้องการให้คนอื่นสนใจตนเท่านั้นเอง

บุคคลที่ประสบความสำเร็จจะมีพฤติกรรมร่วมประสานสัมพันธ์ที่ราบรื่น สามารถอยู่คนเดียวหรืออยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างสบายใจ ในการรวมกลุ่มกับคนอื่น ๆ นั้น จะมีเพื่อนมากหรือน้อยก็ได้ ทั้งยังสามารถสวมบทบาทต่าง ๆ ได้อย่างไม่มีความกังวลใด ๆ ที่สำคัญก็คือ บุคคลประเภทนี้ยอมรับมติการตกลงเมื่อเห็นว่าเหมาะสม และไม่ยอมรับเมื่อเห็นว่าไม่เหมาะสม ทั้งนี้เพราะจิตใต้สำนึกตระหนักว่าตนเป็นคนมีค่า และมีความสำคัญ

2. การควบคุม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกอันเนื่องมาจากความต้องการ เกี่ยวกับอำนาจ อำนาจหน้าที่ และการใช้อิทธิพลผลักดันคนอื่น พฤติกรรมการควบคุมมักเกิดเป็นปัญหาขึ้น หลังจากการรวมตัวกันแล้ว เพราะบุคคลต่างก็จะแสดงบทบาทของตนออกมา มีการดิ้นรนแสวงหาอำนาจ แข่งขัน การใช้อิทธิพลผลักดัน การปฏิสัมพันธ์จึงเป็นไปในลักษณะการเผชิญหน้า

บุคคลที่มีพฤติกรรมการควบคุมต่ำเกินไป เป็นพวกยอมสละ มีแนวโน้มที่จะยอมเป็นรอง ยอมสละอำนาจ ความรับผิดชอบ และมักจะอยู่ในกลุ่มในตำแหน่งที่ไม่ต้องใช้การตัดสินใจ และไม่ยอมตัดสินใจหากมีคนอื่นตัดสินใจแทนได้ เป็นพวกที่ไม่ยอมใช้อำนาจที่มีอยู่บังคับควบคุมคนอื่นทั้ง ๆ ที่บางครั้งเป็นสิ่งที่ควรจะทำก็ตาม ทั้งนี้เพราะมีความกลัวว่าตัวเองจะไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือเมื่อต้องการความช่วยเหลือ ลักษณะของคนประเภทนี้จึงมีลักษณะเป็นผู้ตามมากกว่าผู้นำ และที่สำคัญก็คือ มีความรู้สึกที่ติดแน่นอยู่ในจิตใจได้สำนึกว่า ตนไม่มีความสามารถที่จะรับผิดชอบอะไรได้ ดังนั้นจึงมักหลีกเลี่ยงสถานะการณ์ทุกสถานะการณ์ ที่เห็นว่าจะไม่ได้รับความช่วยเหลือจากคนอื่น

คนที่มีพฤติกรรมการควบคุมมาก เป็นพวกนิยมใช้อำนาจปรารภอำนาจอำนาจ เป็นจุดสุดยอด ต้องการที่จะบังคับผลักดันคนอื่นด้วยอำนาจที่ตนมี พวกนี้จึงมีความกลัวอยู่ในใจว่าบุคคลอื่นจะไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจของตน ความคิดในจิตใจได้สำนึกของคนประเภทนี้สรุปได้ว่า บุคคลอื่นไม่เชื่อว่าตนสามารถตัดสินใจด้วยตัวเองได้ ดังนั้นตนต้องแสดงว่าสามารถตัดสินใจแทนทุกคนได้

สำหรับบุคคลที่ประสบผลสำเร็จนั้น พฤติกรรมการควบคุมคือการใช้อำนาจและการควบคุมจะไม่เป็นปัญหา เพราะคนประเภทนี้จะไม่รู้สึกอะไรจากการสั่งหรือไม่สั่ง การรับหรือไม่รับคำสั่ง ถ้าสิ่งเหล่านี้เหมาะสมกับสถานะการณ์ ทั้งนี้เพราะโดยจิตใจได้สำนึกตระหนักว่าตนเป็นคนมีความสามารถและมีความรับผิดชอบ ดังนั้นจึงไม่ต้องการจะผลักดันภาระ หรือรอให้คนอื่นมาพิสูจน์ความสามารถ จะไม่พะวงกับการรอความช่วยเหลือหรือการนี้กว่าตนโง่เขลา และไร้ความสามารถและเชื่อถือในการตัดสินใจของตนอย่างแท้จริง

3. ความรักใคร่ผูกพัน เป็นพฤติกรรมภายในภายนอก อันเนื่องมาจากความต้องการทางอารมณ์ ได้แก่ ความใกล้ชิดสนิทสนม และความเกลียด

การแสดงออกซึ่งความรักใคร่ผูกพันวางอยู่บนพื้นฐานแห่งอารมณ์ บุคคลที่มีพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันน้อย มักหลีกเลี่ยงที่จะสนิทสนมกับคนอื่น โดยพยายามรักษาระดับความสัมพันธ์ให้อยู่ในฐานะคนรู้จักกันธรรมดา แต่ในจิตใจสำนึกจะพยายามเสาะหาความรักใคร่ชอบพอ มีความรู้สึกเสมอว่าไม่มีใครรักชอบตนจริง แม้แต่ในการทำงานร่วมกันก็กลัวไปว่าคนอื่นจะไม่ชอบทำงานร่วมกับตน และคิดไปว่าพฤติกรรมที่คนอื่นแสดงออกมานั้น เป็นไปอย่างไม่จริงใจ ทศนะของคนประเภทนี้พอสรุปได้ว่า เรื่องของความความชอบพอ เป็นเรื่องของความเจ็บปวดทรมาน จึงต้องต่อต้านและไม่ยอมสนิทสนมกับใคร

ความกังวลใจอย่างลึกซึ้งของบุคคลที่มีพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันน้อยก็คือ มีความกังวลว่าตนเป็นคนไม่น่ารัก และเชื่อว่าหากได้คบกับใครไปนาน ๆ จนสนิทสนมกันแล้ว คนอื่นก็จะพบลักษณะที่ไม่ดีไม่น่ารักของตน

บุคคลประเภทที่มีพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันมากเกินไป เป็นพวกที่พยายามให้ความสนิทสนมกับคนอื่นมากกว่าปกติ และมีความต้องการให้คนอื่นปฏิบัติ เช่นนั้นกับตน ในความรู้สึกได้สำนึกมีความคิดว่า แม้ว่าประสบการณ์เกี่ยวกับความรักความชอบพอในครั้งแรกของตนจะไม่ประสบผลสำเร็จ แต่ก็พยายามอีกครั้ง และคิดว่าผลคงจะดีขึ้นด้วยความรู้สึกเช่นนี้ บุคคลประเภทนี้จะไม่คิดถึงการปฏิเสธ และความไม่น่ารักของตน แต่จะแสดงออกอย่างเปิดเผยเพื่อการยอมรับ การประจบการแสดงความสนิทสนม แม้กระทั่งการทำให้มิตรภาพของคนอื่นแตกแยก เพื่อจะได้หันมาสนิทสนมชอบพอดตน

สำหรับบุคคลที่ประสบความสำเร็จนั้น พฤติกรรมด้านความรักใคร่ผูกพันจะไม่เป็นปัญหา บุคคลประเภทนี้รู้สึกภายในสบายใจในการมีความสัมพันธ์กับคนอื่น แม้ในเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์ก็เช่นกัน ที่สำคัญก็คือ มีความรู้สึกว่าคนที่มีความสัมพันธ์กับตนนั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตนกับคน ๆ นั้น ไม่ใช่เพราะความไม่น่ารักของตน ทั้งนี้เพราะจิตใจได้สำนึกตระหนักว่าตนเป็นคนน่ารัก ใครก็ตามที่ได้รู้จักตนดีพอจะต้องรักต้องชอบตน และตนเองก็มีความสามารถที่จะให้ความรักความชอบพอกับคนอื่นได้อย่างแท้จริง

โดยสรุป อาจอธิบายความเหมือนและความแตกต่างของการร่วมประสานสัมพันธ์ การควบคุม และความรักใคร่ผูกพันได้ดังนี้

1. การร่วมประสานสัมพันธ์ เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรวมกันในเรื่องแรก ส่วนการควบคุมและความรักใคร่ผูกพัน เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกภายหลังการร่วมประสานสัมพันธ์กันแล้ว
2. การร่วมประสานสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการ "เข้า" หรือ "ออก" จากสมาคมของกลุ่ม (ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ) การควบคุมเกี่ยวข้องกับผู้อยู่ในตำแหน่ง "สูง" หรือ "ต่ำ" ส่วนความรักใคร่ผูกพันเกี่ยวข้องกับการใกล้ชิดสนิทสนม หรือห่างเหินกัน
3. การควบคุมเกี่ยวข้องกับคำสั่งและการตัดสินใจ ส่วนความรักใคร่ผูกพันเกี่ยวข้องกับการแสดงออกด้วยอารมณ์
4. ความรักใคร่ผูกพัน เป็นพฤติกรรมร่วมระหว่างคน 2 คน ส่วนการร่วมประสานสัมพันธ์ และการควบคุมอาจเกิดขึ้นได้ทั้งระหว่างคน 2 คน หรือระหว่างบุคคลกับกลุ่ม

จากแนวคิดทฤษฎีในเรื่องความต้องการของมนุษย์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความต้องการความสำเร็จ ความต้องการอำนาจหรือการควบคุม ความต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์ และความรักใคร่ผูกพันของ แมคเคลนแลนด์ (McClelland) และชุตซ์ (Schutz) เป็นแหล่งที่มาของพฤติกรรมบุคคล ความต้องการเหล่านี้ รวมความต้องการทางด้านสังคมและจิตใจของ มาสโลว์ (Maslow) เข้าไว้ด้วยกัน เพราะความต้องการทางด้านความสำเร็จจะสอดคล้องกัน ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self Actualization) ความต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์ และความต้องการความรักใคร่ผูกพันจะสอดคล้องกับความต้องการทางสังคม (Social Needs) และความต้องการอำนาจจะสอดคล้องกับความต้องการการยกย่องจากสังคม (Esteem Needs) ของมาสโลว์ (Maslow) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ เดโซ สวานานท์ (2518 : 42) ที่กล่าวว่า "พฤติกรรมทั้งหลาย ทั้งหมดเกิดจากความต้องการ จำเป็น (need) ของมนุษย์เป็นแรงผลักดัน" ดังนั้นความต้องการของแต่ละบุคคลจะแสดงออกโดยพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ เหตุนี้ผู้วิจัยจึงใช้ทฤษฎีพฤติกรรมพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

(Fundamental Interpersonal Relationship Orientation-Behavior) ของ Schutz ซึ่งมีใจความโดยสรุปว่า พฤติกรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับความต้องการพื้นฐาน 3 ประการ คือ การร่วมประสานสัมพันธ์ (Inclusion) การควบคุม (Control) และความรักใคร่ผูกพัน (Affection) เป็นกรอบความคิดทางทฤษฎีในการศึกษาลักษณะพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของศึกษานิเทศก์อำเภอ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศักดิ์สุบรรณ ลังกาพิณฑ์ (2512 : 121-131) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของศึกษานิเทศก์ในทัศนะของครูที่ได้รับการนิเทศ ได้ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คือ ครูมีความเห็นว่าหลักมนุษยสัมพันธ์ และลักษณะผู้นำเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นเครื่องเกื้อกูลอย่างดีแก่การนิเทศการศึกษา การนิเทศการศึกษาจะได้ผลดีมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการที่ศึกษานิเทศก์จะมีและรู้จักใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ และลักษณะผู้นำเพียงใด การละเลยต่อมนุษยสัมพันธ์จะทำให้ความมุ่งหมายที่จะปรับปรุงการสอนต้องล้มเหลวลง การที่ศึกษานิเทศก์ไม่ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ย่อมเป็นผลให้ครูเกิดความระแวง ไม่ไว้วางใจศึกษานิเทศก์ การปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาจะก่อให้เกิดความขัดเคือง และหวาดระแวงแก่ครู และการวิจัยยังพบว่าบุคคลที่ครูให้ความ เชื่อถือไว้วางใจส่วนมาก เป็นผู้ที่มีลักษณะมนุษยสัมพันธ์ดีทั้งนั้น และปรากฏว่า ครูมีความโน้มเอียงที่จะไว้วางใจศึกษานิเทศก์ที่ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับครูมากกว่าศึกษานิเทศก์ที่ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์กับครูน้อย

ฟิลลิป (Phillips 1965 : 170-172) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Thai Peasant Personality" โดยศึกษากับชาวบ้านบางชั้น โดยให้เติมคำลงในช่องว่างของประโยค พบว่า

1. ประโยคที่ว่า "คนที่ไม่แสดงความรู้สึกอันแท้จริงของคน....."

80 % ของจำนวนตัวอย่างตอบว่า "เป็นคนดีเพราะว่าคนอื่นเขาจะได้ไม่รู้ว่าเรารู้สึกอย่างไร หรือเพราะว่าเป็นคนมีความสุขรอบคอบ หรือเพราะว่าเป็นคนที่ระมัดระวัง"

2. ประโยคที่ว่า "การที่เราเก็บซ่อนความรู้สึกที่แท้จริงที่มีต่อบุคคลอื่น เป็น การดี เพราะ....."

30 % ตอบว่า คนอื่นจะได้ไม่ว่าเราเป็นคนไม่ดี หรือเขาจะไม่เกลียดเรา

26 % ตอบว่า เป็นการดี เพราะว่าจะได้ไม่ต้องทะเลาะกัน หรือเป็น การรักษามิตรภาพที่ดีต่อกัน

20 % ตอบว่า เป็นการดีที่เราสามารถควบคุมสติของเราไว้ได้ หรือ เป็นการไม่สุภาพที่เราไม่สามารถระวังสติได้

กล้าหาญ สุดแสน (2520 ; บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมความ เป็นผู้นำของหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัดในประเทศไทย โดยมีความประสงค์จะ ศึกษาถึงลักษณะพฤติกรรมของหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัด ตามแนวของแบบทดสอบ LBDQ (Leader Behavior Description Questionnaire) ซึ่งแยกพฤติกรรม ความเป็นผู้นำออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านมุ่งงาน และมุ่งสัมพันธ์ โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัด และศึกษานิเทศก์จังหวัด จำนวน 319 คน ผล การวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ เห็นว่าตนเองมีลักษณะพฤติกรรมด้านมุ่ง สัมพันธ์สูงกว่าด้านมุ่งงาน

2. ศึกษานิเทศก์จังหวัด มีความเห็นว่า หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์มีลักษณะ มุ่งงานและมุ่งสัมพันธ์อยู่ในระดับกลาง

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบความเห็นของทั้งสองกลุ่มแล้ว ปรากฏว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุนทรี ไคมิน และ สนิท สัมครการ (2522 : 65, 208) ทำการวิจัยเรื่อง ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด โดยเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ (1) เครื่องมือวัดค่านิยมสองชุด (2) ส่วนแบบสอบถาม

ซึ่งประกอบด้วย คำถามที่ถามเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมในเรื่องต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คนไทยทั้งเพศชาย เพศหญิง จากภาคต่าง ๆ และจากอาชีพต่าง ๆ กัน ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะเด่นทั้งด้านทัศนคติ และค่านิยมของสังคมไทยก็คือ ให้ความสำคัญกับเรื่องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การมีไมตรีจิตต่อกันสูง คือสังคมไทยเน้นในแง่ของการพึ่งสัมพันธ์ (Interdependent relationship) มากกว่าการใฝ่สัมฤทธิ์ (achievement) และพบว่าคนไทยนิยมการแข่งขัน การเป็นที่ต้องการ การเป็นที่ยอมรับ และยกย่องในสังคม ตลอดจนมีค่านิยมต่อการมีความสามารถสูง

พิทยา มุสิก (2523 : 70) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา โดยใช้ทฤษฎีพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (The Fundamental Interpersonal Relationship Orientation) ของชูทซ์ (Schutz) เป็นแนวทางในการศึกษาสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา มีพฤติกรรมทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดังนี้

- 1.1 พฤติกรรมการแสดงออกซึ่งความรักใคร่ผูกพันสูง
- 1.2 พฤติกรรมความต้องการความรักใคร่ผูกพันปานกลาง
- 1.3 พฤติกรรมการแสดงออกในการร่วมประสานสัมพันธ์ปานกลาง
- 1.4 พฤติกรรมความต้องการร่วมประสานสัมพันธ์ต่ำ
- 1.5 พฤติกรรมการแสดงออกในการควบคุมปานกลาง
- 1.6 พฤติกรรมความต้องการการควบคุมต่ำ

2. พฤติกรรมทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้านการแสดงออกของศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษาสูงกว่าพฤติกรรมด้านความต้องการในทุกพฤติกรรม

3. พฤติกรรมทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของศึกษานิเทศก์เขต และจังหวัด แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

วันเดิม มณีโกศา (2525 : 67) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ลักษณะพฤติกรรม
ผู้นำของศึกษาธิการอำเภอในประเทศไทย โดยใช้ทฤษฎีพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่าง
บุคคล (The Fundamental Interpersonal Relationship Orientation)
ของ ชุทซ์ (Schutz) เป็นแนวทางในการศึกษา สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ศึกษาธิการอำเภอโดยส่วนรวม มีลักษณะพฤติกรรมผู้นำในการร่วม
ประสานสัมพันธ์ด้านการแสดงออกในการควบคุม ด้านการแสดงออกซึ่งความรักใคร่ผูกพัน
ด้านความต้องการการควบคุมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนลักษณะพฤติกรรมผู้นำด้านความ
ต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์ และความต้องการความรักใคร่ผูกพันอยู่ในระดับต่ำ

2. ศึกษาธิการอำเภอกลุ่มบรรจุก่อน พ.ศ. 2509 มีลักษณะพฤติกรรมด้าน
การแสดงออกในการร่วมประสานสัมพันธ์ ด้านการแสดงออกในการควบคุม ด้านการ
แสดงออกซึ่งความรักใคร่ผูกพัน ด้านความต้องการการควบคุม ด้านความต้องการความ
รักใคร่ผูกพันอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนลักษณะพฤติกรรมผู้นำด้านความต้องการการร่วม
ประสานสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ

3. ศึกษาธิการอำเภอกลุ่มบรรจุหลัง พ.ศ. 2509 มีลักษณะพฤติกรรมผู้นำ
ด้านการแสดงออกในการร่วมประสานสัมพันธ์ ด้านการแสดงออกในการควบคุม ด้าน
การแสดงออกซึ่งความรักใคร่ผูกพัน ความต้องการการควบคุมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วน
ลักษณะพฤติกรรมผู้นำด้านความต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์ และด้านความต้องการ
ความรักใคร่ผูกพันอยู่ในระดับต่ำ

4. โดยส่วนรวมแล้วลักษณะพฤติกรรมผู้นำทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
ของศึกษาธิการอำเภอ กลุ่มที่บรรจุก่อน พ.ศ. 2509 กับกลุ่มศึกษาธิการอำเภอที่บรรจุ
หลัง พ.ศ. 2509 แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิญา จันทร์เจนจบ (2525 : 125) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง ความรู้ ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมสังคมของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครู และผู้ปกครองจากภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร จำนวน 2,888 คน โดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับรายละเอียดของกลุ่มตัวอย่าง และมาตรวัดความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมสังคม พบว่า พฤติกรรมทางสังคมเรื่อง "การอวดตน" ซึ่งใช้ข้อข้อความว่า "การแสดงความสามารถพิเศษของตนให้ผู้อื่นรู้เห็น ทุกครั้งที่มีโอกาส" และ "การบอกกล่าวความสามารถพิเศษของตนเองให้ผู้อื่นรู้" เป็นข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินออกมาในลักษณะที่มีความรู้ ความเข้าใจว่าการอวดตนเป็นการกระทำที่ดีที่ถูก และควรกระทำ

ประไพ สุวภิรมย์โชติ (2529 : จ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพฤติกรรมของผู้บริหารและอาจารย์กับบรรยากาศองค์การในวิทยาลัยการสาธารณสุขภาค โดยใช้ทฤษฎีพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (The Fundamental Interpersonal Relationship Orientation) ของชุตซ์ (Schutz) เป็นแนวทางในการศึกษา ในส่วนของลักษณะพฤติกรรมของผู้บริหารและอาจารย์ พบว่า ผู้บริหารและอาจารย์วิทยาลัยการสาธารณสุขภาคทั้ง 4 แห่ง มีลักษณะพฤติกรรมการแสดงออกซึ่งความรักใคร่ผูกพัน และความต้องการความรักใคร่ผูกพันสูง มีลักษณะพฤติกรรมการแสดงออกในการร่วมประสานสัมพันธ์ปานกลาง และมีลักษณะพฤติกรรมการแสดงออกในการควบคุม ความต้องการการควบคุมและความต้องการการร่วมประสานสัมพันธ์ต่ำ ยกเว้นวิทยาลัยการสาธารณสุขภาคใต้ จังหวัดยะลา มีลักษณะพฤติกรรมการแสดงออกในการควบคุมปานกลาง

จากข้อเขียน ทฤษฎี และงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าตัวการสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่าง ๆ นั้น เกิดจากความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์ โดยเริ่มต้นจากความต้องการทางสรีระ ซึ่งจำเป็นต่อการอยู่รอดของชีวิต เรื่อยขึ้นมาจนถึงความต้องการในระดับสูงขึ้นคือ ความต้องการทางสังคม ความต้องการขั้นนี้ไม่เกี่ยวกับความอยู่รอดของชีวิต แต่เป็นความต้องการที่มนุษย์ได้เรียนรู้จากสังคม เป็นความต้องการที่จะแสวงหาความพึงพอใจอย่างไม่มีขอบเขต สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดทิศทางพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของมนุษย์